คำปรารภ

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนใช้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้รู้ทั่วถึงพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ พระไตรปิฎกจึงเรียกว่า พระปริยัติสัทธรรม เพราะเป็นปทัฏฐานให้เกิดมีพระปฏิบัติสัทธรรมคือ ศีล สมาธิ ปัญญา และพระปฏิเวธสัทธรรม คือ มรรค ผล นิพพานเป็นที่สุด

พระสงค์สาวกได้เห็นความสำคัญของพระไตรปิฎกที่จะต้องมีไว้เพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา ดังเช่นพระสารีบุตรพระอัครสาวกเบื้องขวาได้ปรารภที่จะทำสังคายนา พระธรรมวินัยดังปรากฏในสังคีติสูตร ทั้งได้ปรารภแนวทางในการทำสังคายนาไว้ก่อนแล้วแต่ยังไม่เสร็จก็นิพพานเสียก่อน จำเนียรกาลต่อมาหลังจากพุทธปรินิพพาน พระมหาสาวกทั้งหลายได้ทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรกด้วยการรวบรวมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจัดเป็นพระไตรปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก พระสงฆ์สาวกต่อ ๆ มาก็ทรงจำเป็นแบบจากปากต่อปากเรียกว่า มุขปาฐะ ต่อมาได้มีการทำสังคายนาพระธรรมวินัย คือ พระไตรปิฎก โดยการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อสังคายนาครั้งที่ ๕ ประมาณพุทธศักราช ๔๓๓ ที่ประเทศศรีลังกา ในรัชสมัยของพระเจ้าวัฏฏคามณีอภัย

พระไตรปิฎกนั้นเป็นภาษามคธซึ่งสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ และอักขรวิธีของภาษามคธที่จะเป็นแนวทางให้เข้าใจอรรถ คือ ความหมายของภาษามคธได้เป็นอย่างดี ผู้ที่จะเรียนรู้พระไตรปิฎกได้นั้นต้องเรียนรู้อักขรวิธีของภาษามคธ วิธีการศึกษาพระไตรปิฎกก็ด้วยการทรงจำไว้ โดยนักศึกษาต้องทำความเข้าใจความหมายของภาษามคธให้ถูกต้องเสียก่อน และการที่จะเรียนรู้พระไตรปิฎกให้แตกฉาน และเชี่ยวชาญได้นั้นจะต้องเรียนรู้อรรถกถา ซึ่งเป็นคัมภีร์อธิบายความของพระไตรปิฎก นั้น ๆ โดยถือเป็นเนตติแบบอย่างสืบต่อกันมาจนกระทั่งมีการทดสอบความรู้ของพระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาพระไตรปิฎก เพื่อยกย่องพระภิกษุสามเณรผู้มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกนั้น เรื่องดังกล่าวนี้ถือเป็นภารธุระสำคัญทางพระพุทธศาสนาและทางราชอาณาจักร โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงเป็นพุทธมามกะ และได้ถวายความอุปถัมภ์แก่พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนรวมทั้งการสอบความรู้ในพระไตรปิฎกนั้น ซึ่งเรียกว่า สอบพระปริยัติธรรมสนามหลวง แผนกบาลี จนกระทั่งยึดถือเป็นธรรมเนียมในประเทศไทยสืบต่อมาจากทุกวันนี้

ในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในพระไตรปิฎกดังกล่าวนี้ ได้มีการแปลพระไตรปิฎกซึ่งเป็นภาษามคธมาเป็นภาษาไทยตั้งแต่โบราณกาลแล้ว เฉพาะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ โปรดให้มีการแปลพระไตรปิฎกและอาราธนาพระมหาเถรานุเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนา ในพระบรมมหาราชวัง โดยเรียบเรียงพระธรรมเทศนานี้ให้เป็นการแปลพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา แลลแปลร้อย คือการยกพระบาลีขึ้นมาตั้งเป็นนิกเขปบทแล้ว นำเอาอรรถกถามาขยายเพื่อให้ได้ใจความสละสลวย โดยผ่านการตรวจของคณะกรรมการซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน เพื่อให้พระธรรมเทศนาที่ถวายเป็นที่ถูกต้อง

แต่การแปลคงมีเฉพาะพระสุตตันตปิฎกเป็นพื้น ส่วนการแปลพระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกมีน้อย ทั้งวัตถุประสงค์และสำนวนโวหารในการแปลก็แตกต่างผิดเพี้ยนกันมาก ไม่สามารถคุมความให้ติดต่อครบถ้วนได้ตลอดสายทั้ง ๓ ปิฎก

ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๓ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (แพ ติสฺสเทว-มหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงปรารภความสำคัญของการแปลพระไตรปิฎกในที่ประชุมพระเถรานุเถระว่า ควรดำเนินการให้มีการแปลพระไตรปิฎกให้ครบทั้ง ๓ ปิฎกอย่างสมบูรณ์ เพื่อเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติแห่งพระมหากษัตริย์ และเป็นที่เชิดชูเกียรติแห่งรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย ให้ปรากฏไพศาลไปตลอดถึงนานาประเทศ และโปรดให้ประธานคณะบัญชาการคณะสงฆ์แทนพระองค์สมเด็จพระสังฆราช ขอความอุปถัมภ์จากรัฐบาลซึ่งมี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เพื่อดำเนินการแปลและ จัดพิมพ์พระไตรปิฎก โดยตั้งคณะกรรมการ คณะกรรมาธิการ แปลพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก งานแปลได้ทำสืบต่อกันมาโดยอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘

การแปลและจัดพิมพ์พระตรปิฎกในครั้งแรกนั้นได้ถือเอาพระไตรปิฎกภาษามคธฉบับสยามรัฐมาเป็นต้นฉบับ แบ่งการแปลออกเป็น ๒ สำนวน คือแปลโดยอรรถตามความในพระบาลีพิมพ์เป็นเล่ม เรียกว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย จำนวน ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับพระชนมายุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา สำนวนหนึ่ง อีกสำนวนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนาพิมพ์ลงในใบลานเรียกว่า พระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวง แบ่งเป็น ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระสงฆ์สาวกที่มาประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์จากพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก ในจำนวนนั้นแบ่งเป็นพระวินัยปิฎก ๑๘๒ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก ๑,๐๕๔ กัณฑ์ และพระอภิธรรมปิฎก ๑๔ กัณฑ์ จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ยั่งยืนมาถึง ๒๕ พุทธศตวรรษ

ในพุทธศักราช ๒๕๑๔ ได้มีกรพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับนี้เป็นครั้งที่ ๒ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙ ได้เสวยราชสมบัติมาบรรจบครบ ๒๕ ปี เรียกว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง โดยพิมพ์ ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม เท่ากับจำนวนพระไตรปิฎกภาษามคธฉบับสยามรัฐ ในพุทธศักราช ๒๕๒๑ ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับนี้อีกเป็นครั้งที่ ๓ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ตามความประสงค์ของคณะสงฆ์และประชาชนที่ต้องการจะสร้าง และในพุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับนี้อีกเป็นครั้งที่ ถ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในโอกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ในพุทธศักราช ๒๕๒๗ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นพุทธมามกะผู้มีคุณูปการแก่พระพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ จะมีพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ในพุทธศักราช ๒๕๓๐ จึงทรงแจ้งเรื่องนี้ให้มหาเถรสมาคม

ทราบ และขอความอุปถัมภ์จากรัฐบาลซึ่งมี ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อถวายการสังคายนาตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจัดพระราชพิธีสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้ตั้งคณะกรรมการปาลิวิโสธกะและกรรมาธิการพระไตรปิฎก ให้ทำการตรวจชำระพระไตรปิฎกที่เป็นภาษามคธฉบับสยามรัฐที่ยังมีตกหล่น คลาดเคลื่อนให้สมบูรณ์บริบูรณ์ และให้ตรวจชำระพระไตรปิฎกฉบับนี้ ณ ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ซึ่งถือว่าเป็นงานระดับชาติและพระศาสนา ได้มีการพิพม์พระไตรปิฎกภาษามคธ ฉบังสังคีติเตปิฎก ๑,๐๐๐ ชุด พระไตรปิฎกแปลฉบับสังคายนา ๓,๐๐๐ ชุด ให้ทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นสถาบันการศึกษาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ ปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาไว้ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ตั้งแต่พุทธ-ศักราช ๒๔๓๒ โดยพระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย เพื่อให้เป็นที่ศึกษา พระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย และโปรดพระราชทานเปลี่ยนนามใหม่เป็น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๙ เพื่อให้เป็นที่เฉลิมพระเกียรติสืบไป ต่อมา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และสภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพิมลธรรม ได้ปรารภที่จะสนองพระราชประสงค์ของพระองค์ผู้ทรงสถาปนาและสารัตถะสำคัญอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ที่จะพึงมีแก่พระพุทธศาสนา และเป็นอนุสรณ์ที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงยั่งยืนมาถึง ๒๕๐๐ ปี จึงได้มีการตรวจชำระสอบทานและจัดพิมพ์ระไตรปิฎกภาษามคธ ฉบับมหาจุฬา- เตปิฎก ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยให้ยกสูตร ตั้งข้อ ย่อหน้า ให้ชัดเจน สูตรและหัวข้อ ธรรมที่ยกขึ้นนั้น ที่ไม่มีในพระไตรปิฎกมาแต่ดั้งเดิมก็ไม่ประกอบวิภัตติ เป็นแบบ อวิภัตติกนิเทศ วัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้เป็นคัมภีร์สำหรับศึกษาเล่าเรียนของนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสืบไป

ความเรื่องนี้ได้ทรงทราบถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช-มหาราช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทรา-บรมราชชนนี แต่ละพระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างพระไตรปิฎกภาษามคธฉบับมหาจุฬาเตปิฎก พระองค์ละ ๗๐,๐๐๐ บาท รวมเป็น ๒๑๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนเร่มแรกในการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับนี้ ต่อมาได้มี ผู้เจริญศรัทธาตามเบื้องพระยุคลบาท โดยเสด็จพระราชกุศลพิมพ์พระไตรปิฎก ฉบับนี้จนครบ ๔๕?เล่มบริบูรณ์ และต่อมา นายพร รัตนสุวรรณ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาศาสนา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัย ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อรรถกถาและฎีกาภาษามคธ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ครบบริบูรณ์แล้ว และ มหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้มีมหกรรมสมโภชพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถา เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๕

บัดนี้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ปรารภที่จะให้มีการแปลพระไตรปิฎกภาษามคธฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ให้เป็นภาษาไทยขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์การแปลเป็น

ภาษาไทยให้อ่านง่าย เพื่อให้พระภิกษุสามเณร พุทธศาสนิกชน และผู้สนใจทั่วไปเข้าใจเนื้อความในพระไตรปิฎก และเป็นคู่มือในการศึกษาพระไตรปิฎกภาษามคธฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ที่นิสิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จะได้ถือเอาเป็นแนวในการอำนวยการ คณะกรรมการแปล คณะกรรมการตรวจสำนวน คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะบรรณาธิการ และคณะบรรณกร ประกอบด้วยพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ทรงคุณวุฒิ มาดำเนินการแปล ทั้งนี้ได้ถวายไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยกราบทูลเชิญสมเด็จ พระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์ประธานอุปถัมภ์

อนึ่ง ในการแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีวัตถุประสงค์โดยเฉพาะเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญ พระชนมายุ ๖๐ พรรษา ในพุทธศักราช ๒๕๓๕ และรัฐบาลซึ่งมี ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้ถวายความ อุปถัมภ์โดยจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้ได้ดำเนินการแปลและจัดพิมพ์พระ ไตรปิฎกมาโดยตลอด นับเป็นคุณูปการแก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ที่พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สำเร็จลงด้วยดี

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย อานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการแปลและ จัดพิมพ์พระไตรปิฎก จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขอสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงมีความสุข นิราศทุกข์ นิราศโศก ปราศจากสรรพภัยพิบัติใด ๆ จงมีความเกษมสำราญในกาลทุกเมื่อชั่วนิจนิรันดร์ เทอญ.

จิรं ติฏ?ตุ โลกสิมึ สมฺมาสมฺพุทธสาสนำ.
ขอพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงดำรงอยู่ในโลกสิ้นกาลนาน

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ในพระบรมราชูปถัมภ์
บทนำ

พระวินัยปิฎก จูฬวรรค มี ๒ ภาค แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๑๒ ขันธกะ คือ จูฬวรรค ภาค ๑ มี ๔ ขันธกะ จัดเป็นพระวินัยปิฎก เล่ม ๖ และจูฬวรรค ภาค ๒ มี ๘ ขันธกะ จัดเป็นพระวินัยปิฎก เล่ม ๗

พระวินัปิฎกทั้ง ๒ ภาคนี้ แบ่งเนื้อหาเป็นส่วนสังฆกรรมประเภทนิคคหกรรมและกฎระเบียบขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามสงฆ์ เรียกโดยรวมว่า อภิสมา-จาริกสิกขา? ไม่ได้เป็นสิกขาบทบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ สงฆ์ไม่ต้องยกขึ้นแสดงทุกครึ่งเดือน

จูฬวรรค แปลว่า หมวดเล็ก หมายถึงหมวดที่ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ดนอกจากบทบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ เนื้อหาในคัมภีร์จูฬวรรค ภาค ๑ เกือบจะทั้งหมด ไม่ได้ว่าด้วยบทบัญญัติที่เป็นข้อห้าม แต่ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการลงนิคคห กรรมแก่ภิกษุผู้ประพฤติไม่สมควรหลังจากที่ปรับอาบัติภิกษุนั้นแล้ว ว่าด้วยปริวาส กรรมเพื่อการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสและว่าด้วยอธิกรณสมถะ คือ วิธีการระงับอธิกรณ์ในกรณีต่าง ๆ จึงปรากฏข้อความที่ว่าด้วยการปรับอาบัติเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุกราบไหว้ ... การถูหลังให้ในคราวอาบน้ำ รูปใดยินดี ต้องอาบัติทุกกฏ? (ดูในเล่มนี้ ๗๕/๑๕๘)

ภิกษุทั้งหลาย ตัชชนียกรรมก็ดี ... อุกเขปนียกรรมก็ดี ภิกษุไม่พึงลงแก่ ภิกษุทั้งหลายผู้มิได้อยู่ต่อหน้า รูปใดลง ต้องอาบัติทุกกฏ? (ดูในเล่มนี้ ๑๘๕/๒๙๖)

เรื่องที่ไม่ดีงามซึ่งเกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ ถ้าเป็นการละเมิดบทบัญญัติข้อห้าม ภิกษุผู้ละเมิดย่อมต้องอาบัติตามสมควรแก่กรณีแน่นอน โดยไม่ต้องมีใครมากล่าวโทษ นี่เป็นมาตรการขั้นที่ ๑ แต่ในบางกรณี หลังจากที่ปรับโทษแล้ว ยังต้องมีกระบวนการ สังฆกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

กฎนิคคหกรรมก็ดี ปริวาสกรรมเพื่อการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสก็ดี วิธีการ ระงับอธิกรณ์ที่เรียกว่าอธิกรณสมถะก็ดี ถือเป็นมาตรการขั้นที่ ๒ ที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาแต่ละอย่างของสงฆ์ให้เด็ดขาดและเพื่อประคับประคองศรัทธาของชาวบ้านผู้ถวายความอุปถัมภ์

เนื้อหาแห่งจูฬวรรค ภาค ๑ แสดงให้เห็นกระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบของสงฆ์ เช่น การประชุมพิจารณาแก้ปัญหากรณีใด ๆ ก็ตาม จะมีการประกาศให้ ทราบโดยทั่วกัน ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญมากก็จะประกาศครั้งเดียว เรียกว่า ญัตติ กรรมวาจา? ถ้าเป็นเรื่องสำคัญมากที่สุดก็จะประกาศให้ทราบ ๑ ครั้ง แล้วประกาศ ซ้ำเพื่อขอมติอีก ๓ ครั้ง เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมวาจา?

นอกจากนี้ เนื้อหาบางตอนยังแสดงให้เห็นกระบวนการยุติธรรมที่ผสมผสานกัน ระหว่างหลักวิชาการของชาวโลกกับหลักพระธรรมวินัย เช่น ตอนที่ว่าด้วย เยภุยยสิกา? วิธีระงับอธิกรณ์โดยถือตามเสียงข้างมาก ในการดำเนินงานเรื่องใด ก็ตาม เมื่อมีความเห็นขัดแย้งไม่ลงรอยกัน พระผู้มีพระภาคทรงมีพระพุทธานุญาตให้ลงคะแนนเสียงโดยการจับสลากในเบื้องต้น ทรงกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นประธานในการจับสลากไว้ว่า ต้องเป็นผู้ไม่ลำเอียงเพราะความชอบ เพราะความชัง เพราะความหลง เพราะความกลัวและมีความรอบรู้เชี่ยวชาญในวิธีการจับสลากเป็นอย่างดี (ดูในเล่มนี้ ๒๐๒/๓๑๘)

เนื้อหาโดยย่อแห่งจูฬวรรค ภาค ๑

๑. กัมมขันธกะ ตอนว่าด้วยนิคคหกรรม(การลงโทษ) มีทั้งหมด ๕ หัวข้อ คือ

๑. ตัชชนียกรรม การขู่

๒. นิยสกรรม การถอดยศ

๓. ปัพพาชนียกรรมการขับไล่

๔. ปฏิสารณียกรรม การให้กลับสำนึกได้

๕. อุกเขปนียกรรม การยกออกจากหมู่ เพราะเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. อุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

๒. อุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ

๓. อุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป

๒. ปาริวาสิกขันธกะ ตอนว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับปริวาส มีทั้งหมด ๕ หัวข้อ คือ

๑. ปาริวาสิกวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

๒. มูลายปฏิกัสสนารหวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม

๓. มานัตตารหวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้ควรแก่มานัต

๔. มานัตตจาริกวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้ประพฤติมานัต

๕. อัพภานารหวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้ควรแก่อัพภาน

๓. สมุจจยขันธกะ ตอนว่าด้วยการประมวลวิธีการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส มีทั้งหมด ๑๑ หัวข้อ คือ

๑. สุกกวิสัฏฐิ ว่าด้วยวิธีการออกจากอาบัติที่ต้องเพราะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน

๒. ปริวาส ว่าด้วยการอยู่ชดใช้

๓. จัตตาฬีสกะ ว่าด้วยกรณีตัวอย่าง ๔๐ กรณี

๔. ฉัตติงสกะ ว่าด้วยกรณีตัวอย่าง ๓๖ กรณี

๕. มานัตตสตะ ว่าด้วยกรณีตัวอย่างการให้มานัต ๑๐๐ กรณี

๖. สมูลายสโมธานปริวาสจตุสตะ ว่าด้วยสโมธานปริวาสกับการชักเข้าหาอาบัติเดิม ๔๐๐ กรณี

๗. ปริมาณาทิวารอัฏฐกะ ว่าด้วยวาระอาบัติมีจำนวนนับได้เป็นต้น ๘ กรณี

๘. เทฺวภิกขุวารเอกาทสกะ ว่าด้วยวาระการให้มานัตแก่ภิกษุ ๒ รูป ๑๑ กรณี

๙. มูลายอวิสุทธินวกะ ว่าด้วยความไม่หมดจดจากอาบัติเดิม ๙ กรณี

๑๐. มูลายวิสุทธินวกะ ว่าด้วยความหมดจดจากอาบัติเดิม ๙ กรณี

๑๑. ตติยนวกะ ว่าด้วยความหมดจดจากอาบัติโดยขั้นตอน ที่ ๓ รวม ๙ กรณี

๔. สมถขันธกะ ตอนว่าด้วยวิธีระงับอธิกรณ์ มีทั้งหมด ๙ หัวข้อ คือ

๑. สัมมุขาวินัย ว่าด้วยระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า

๒. สติวินัย ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยประกาศสมมติให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์

๓. อมูฬหวินัย ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้ว่าต้องอาบัติในขณะเป็นบ้า

๔. ปฏิญญาตกรณะ ว่าด้วยระงับอธิกรณ์ตามคำรับของจำเลย

๕. เยภุยยสิกา ว่าด้วยระงับอธิกรณ์ตามเสียงข้างมาก

๖. ตัสสปาปิยสิกา ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยการลงโทษแก่ผู้ทำผิด

๗. ติณวัตถารกะ ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยการประนีประนอม

๘. อธิกรณะ ว่าด้วยอธิกรณ์ ๔ อย่าง

๙. อธิกรณวูปสมนสมถะ ว่าด้วยความสงบระงับอธิกรณ์

เนื้อหาโดยพิสดารแห่งจูฬวรรค ภาค ๑

๑. กัมมขันธกะ ตอนว่าด้วยนิคคหกรรม

นิคคหกรรม แปลว่า การกด การตำหนิ เป็นการลงโทษตามพระธรรมวินัย จัดเป็นสังฆกรรมประเภทหนึ่ง นิคคหกรรมถือเป็นมาตรการลงโทษขั้นที่ ๒ หลังจากที่ ปรับอาบัติภิกษุผู้ฝ่าฝืนละเมิดสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ หรือกฎข้อห้ามอื่นใด ตามสมควรแก่กรณีแล้ว

นิคคหกรรมที่แสดงไว้ในจูฬวรรค ภาค ๑ นี้มี ๕ ประการ คือ

๑.๑ ตัชชนียกรรม

ตัชชนียกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้จะพึงขู่ หมายถึง นิคคหกรรมซึ่งสงฆ์ลงแก่ภิกษุผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์

ปฐมเหตุแห่งตัชชนียกรรม

ขณะที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี พวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะ ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ นอกจากนี้ก็ยังเที่ยวยุยงส่งเสริมภิกษุเหล่าอื่นให้ทำความเสื่อมเสียนี้ด้วย

พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง จึงรับสั่งให้สงฆ์ลงตัชชนียกรรมแก่พวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะ

๑.๒ นิยสกรรม

นิยสกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำให้เป็นผู้ไร้ยศ ได้แก่ การถอดยศหมายถึงนิคคหกรรมซึ่งสงฆ์ลงแก่ภิกษุผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ผู้มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ ชอบอยู่คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีที่ไม่สมควร

ปฐมเหตุแห่งนิยสกรรม

พระเสยยสกะเป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ ขณะที่พวกปกตัตตภิกษุให้ปริวาส ชักท่านเข้าอาบัติเดิม ให้มานัตและอัพภานอยู่ ก็ยังไปอยู่คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีที่ไม่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง จึงรับสั่งให้สงฆ์ลงนิยสกรรม คือถอดยศโดยสั่งให้กลับไปถือนิสัยใหม่

๑.๓ ปัพพาชนียกรรม

ปัพพาชนียกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้จะพึงถูกไล่ ได้แก่การ ขับออกจากหมู่ การไล่ออกจากวัด หมายถึงนิคคหกรรมซึ่งสงฆ์ลงแก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูลคือประจบคฤหัสถ์ และประพฤติเลวทรามเป็นข่าวเซ็งแซ่ ปรากฏ เป็นที่รู้กันโดยทั่วไป

ปฐมเหตุแห่งปัพพาชนียกรรม

พระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ เป็นภิกษุอลัชชีเลวทราม อยู่ในกีฏาคิรีชนบท ประพฤติไม่เหมาะสมต่าง ๆ เช่น ปลูกไม้ดอก ร้อยดอกไม้ ประดิษฐ์ไม้ดอกไม้ประดับ แล้วนำไปให้พวกกุลสตรี กุลธิดา กุลกุมารี สะใภ้ของตระกูล ทาสหญิงของตระกูล

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี ทรงทราบ เรื่องนั้นจึงรับสั่งให้ท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ไปลงปัพพาชนียกรรมแก่พระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะให้ออกไปจากกีฏาคิรีชนบท

๑.๔ ปฏิสารณียกรรม

ปฏิสารณียกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้จะพึงถูกสั่งให้กลับไป ขอขมาคฤหัสถ์ หมายถึงถ้ามีภิกษุบางรูปด่าว่าคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธา เป็นทายกเป็นผู้ทำงานอุปถัมภ์สงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ สงฆ์พึงลงโทษภิกษุนั้นโดยให้สำนึกผิดแล้ว ให้กลับ ไปขอขมาคฤหัสถ์ ที่ภิกษุนั้นด่าว่านั้น

ปฐมเหตุแห่งปฏิสารณียกรรม

สมัยนั้น พระสุธรรมเป็นพระนักก่อสร้างอยู่ ณ เมืองมัจฉิกาสณฑ์ จิตต- คหบดีเป็นคนมีศรัทธา เป็นทายก เป็นผู้ทำงานอุปถัมภ์สงฆ์ที่พักอาศัยอยู่ ณ เมือง มัจฉิกาสณฑ์นั้นด้วยปัจจัย ๔ ในคราวบำเพ็ญกุศลแต่ละครั้ง จิตตคหบดีเมื่อจะ นิมนต์สงฆ์ คณะ หรือบุคคล ต้องกราบเรียนให้พระสุธรรมทราบก่อนทุกครั้ง

สมัยหนึ่ง พระมหาเถระหลายรูป มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นต้น เที่ยวจาริกจากแคว้นกาสีลุถึงเมืองมัจฉิกาสณฑ์ จิตตคหบดีทราบว่าพระมหาเถระมาถึงเมืองมัจฉิกาสณฑ์ รู้สึกดีใจ จึงนิมนต์พระมหาเถระเหล่านั้นไปฉันภัตตาหาร ที่บ้านโดยไม่ได้กราบเรียนพระสุธรรมให้ทราบก่อน ทำให้ท่านโกรธกล่าวกับจิตต คหบดีว่า ท่านคหบดีจัดเตรียมของเคี้ยวของฉันไว้อย่างเพียงพอ แต่สิ่งหนึ่งคือขนมแดกงา ไม่มีในที่นี้?

คำพูดประโยคนี้ของพระสุธรรม ทำให้จิตตคหบดีเกิดความรู้สึกบางอย่างจึงกล่าวตอบโดยเล่านิทานเรื่องลูกไก่ที่เกิดจากแม่ไก่ผสมกับพ่อกาว่า เวลาที่ลูกไก่ จะร้องอย่างกา มันก็ร้องเสียงกาผสมเสียงไก่ เวลาที่จะขันอย่างไก่ มันก็ขันเสียงไก่ ผสมเสียงกา เหมือนกับท่านพระสุธรรมที่เมื่อพระพุทธพจน์มีอยู่มากมาย แต่กลับมาพูดว่า ขนมแดกงา? คำพูดของจิตตคหบดีทำให้ท่านพระสุธรรมโกรธ ท่านจึงเดินทางไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ พระเชตวัน

พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่องนั้น ทรงตำหนิพระสุธรรม รับสั่งให้สงฆ์ลง ปฏิสารณียกรรมแก่ท่าน โดยสั่งให้กลับไปขอขมาจิตตคหบดี

๑.๕ อุกเขปนียกรรม

อุกเขปนียกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงลงแก่ภิกษุผู้จะพึงยกเสีย หมายถึง นิคคหกรรมซึ่งสงฆ์ลงแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติแบ่งออกเป็น ๓ หัวข้อย่อยดังนี้ คือ

๑. อุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

ปฐมเหตุแห่งอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม กรุงโกสัมพี พระฉันนะต้องอาบัติแล้วก็ไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง ทรงตำหนิ รับสั่งให้สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมแก่ท่านเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ

๒. อุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ

ปฐมเหตุแห่งอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี พระ ฉันนะต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง ทรงตำหนิ รับสั่งให้สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมแก่ท่านเพราะไม่ทำคืนอาบัติ

๓. อุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป

ปฐมเหตุแห่งอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตกรุงสาวัตถี พระอริฏฐะ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่านกแร้งเกิดทิฏฐิบาปขึ้นอย่างนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่า ธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็น ธรรมก่ออันตรายก็หาสามารถก่ออันตรายแก่ผู้ซ่องเสพได้จริงไม่? (วิ.มหา. (แปล) ๒/๔๑๗/๕๒๗)

พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง ทรงตำหนิ ทรงบัญญัติอริฏฐสิกขาบทห้ามแสดงทิฏฐิอย่างนี้ (ดู วิ.มหา. (แปล) ๒/๔๑๘/๕๒๘)

ต่อมาสงฆ์ได้ลงอุกเขปนียกรรมแก่พระอริฏฐะเพราะไม่สละทิฏฐิบาป

ขั้นตอนการลงนิคคหกรรม

๑. สงฆ์โจทภิกษุผู้ประพฤติไม่สมควรที่เป็นเหตุให้ถูกลงนิคคกรรมนั้น ๆ

๒. ให้ภิกษุนั้นให้การ

๓. ปรับอาบัติตามธรรม

๔. ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้สงฆ์ทราบโดยทั่วกันด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา

ขั้นตอนการระงับนิคคหกรรม

๑. ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงนิคคหกรรมนั้น ครั้นกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่งกลับตัวได้แล้ว พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษาทั้งหลาย กล่าวคำขอระงับนิคคหกรรม ๓ ครั้ง

๒. ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้สงฆ์ทราบโดยทั่วกันด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา เพื่อระงับนิคคหกรรม

ตัวอย่างการลงและระงับตัชชนียกรรม

กรณีของพวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะ

๑. สงฆ์โจทพวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะ

๒. ให้ภิกษุเหล่านั้นให้การ

๓. ปรับอาบัติตามธรรม

๔. ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา โดยตั้งญัตติ ๑ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า พวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระ โลหิตกะ ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ด้วยตนเอง และพากันเข้าไปหาภิกษุพวกอื่นที่ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ แล้วกล่าว อย่างนี้ว่า ภิกษุรูปนั้นอย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แข็งขัน พวกท่าน เป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น อย่ากลัวภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน? ทำให้ความบาดหมาง ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ขยายลุกลามออกไป ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงลงตัชชนียกรรมแก่พวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะ นี่เป็นญัตติ

ต่อจากนั้นก็สวดกรรมวาจา ๓ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า พวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระ โลหิตกะ ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ด้วยตนเอง และพากันเข้าไปหาภิกษุพวกอื่นที่ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ แล้วกล่าว อย่างนี้ว่า ภิกษุรูปนั้นอย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แข็งขัน พวกท่านเป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น อย่ากลัวภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน? ทำให้ความบาดหมางที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ขยายลุกลามออกไป สงฆ์พึงลงตัชชนียกรรม แก่พวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะ ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการลงตัชชนียกรรมแก่พวกภิกษุนิสิตของพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะนั้น ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

องค์ประกอบร่วมบางประการแห่งนิคคหกรรมทั้ง ๕

๑. อธัมมกัมมทวาทสกะ ว่าด้วยนิคคหกรรมที่ไม่ชอบธรรม ๑๒ หมวด หมวดละ ๓ องค์ รวม ๓๖ องค์สำหรับตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม และอุกเขปนียกรรม

หมวดที่ ๑-๓ เป็นองค์หลักที่เป็นสาเหตุให้นิคคกรรมไม่ชอบธรรม ดังนี้

หมวดที่ ๑

๑. ลงลับหลัง ๒. ลงโดยไม่สอบถาม

๓. ไม่ลงตามปฏิญญา

หมวดที่ ๒

๑. ลงเพราะไม่ต้องอาบัติ ๒. ลงเพราะอาบัติที่เป็นอเทสนาคามินี

๓. ลงเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว

หมวดที่ ๓

๑. ไม่โจทก่อนแล้วจึงลง ๒. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วจึงลง

๓. ไม่ปรับอาบัติก่อนแล้วจึงลง

หมวดที่ ๔-๑๒ มีองค์ใหม่เพิ่มเข้ามา ๒ อย่าง โดยนำองค์ในหมวดที่ ๑-๓ มาหมุนเป็นจักร ดังนี้

หมวดที่ ๔

๑. ลงลับหลัง ๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

หมวดที่ ๕

๑. ลงโดยไม่สอบถาม ๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

หมวดที่ ๖

๑. ไม่ลงตามปฏิญญา ๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

หมวดที่ ๗

๑. ลงเพราะไม่ต้องอาบัติ ๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

หมวดที่ ๘

๑. ลงเพราะอาบัติที่เป็นอเทสนาคามินี

๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

หมวดที่ ๙

๑. ลงเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว ๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

หมวดที่ ๑๐

๑. ไม่โจทก่อนแล้วจึงลง ๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

หมวดที่ ๑๑

๑. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วจึงลง ๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

หมวดที่ ๑๒

๑. ไม่ปรับอาบัติก่อนแล้วจึงลง ๒. ลงโดยไม่ชอบธรรม

๓. สงฆ์แบ่งพวกกันลง

๒. ธัมมกัมมทวาทสกะ ว่าด้วยนิคคหกรรมที่ชอบธรรม ๑๒ หมวด หมวดละ ๓ องค์ รวม ๓๖ องค์ มีนัยตรงกันข้ามจากนิคคหกรรมที่ไม่ชอบธรรม ดังกล่าวมานั้น

๓. อากังขมานฉักกะ ว่าด้วยสงฆ์มุ่งหวังจะลงนิคคหกรรม ๖ หมวด สำหรับ ตัชชนียกรรม นิยสกรรมและอุกเขปนียกรรม

สงฆ์เมื่อมุ่งหวัง พึงลงนิคคหกรรมแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ คือ

หมวดที่ ๑

๑. ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์

๒. โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้

๓. อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ที่ไม่สมควร

หมวดที่ ๒

๑. มีสีลวิบัติในอธิสีล ๒. มีอาจารวิบัติในอัชฌาจาร

๓. มีทิฏฐิวิบัติในอติทิฏฐิ

หมวดที่ ๓

๑. กล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า ๒. กล่าวติเตียนพระธรรม

๓. กล่าวติเตียนพระสงฆ์

สงฆ์เมื่อมุ่งหวัง พึงลงนิคคหกรรมแก่ภิกษุ ๓ รูป คือ

หมวดที่ ๔

๑. รูปหนึ่ง ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความ เอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์

๒. รูปหนึ่งโง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้

๓. รูปหนึ่งอยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ที่ไม่สมควร

หมวดที่ ๕

๑. รูปหนึ่งมีสีลวิบัติในอธิสีล ๒. รูปหนึ่งมีอาจารวิบัติในอัชฌาจาร

๓. รูปหนึ่งมีทิฏฐิวิบัติในอติทิฏฐิ

หมวดที่ ๖

๑. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า ๒. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระธรรม

๓. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระสงฆ์

๔. อัฏฐารสวัตตะ ว่าด้วยวัตร ๑๘ ข้อในนิคคหกรรมประเภทตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม และปฏิสารณียกรรม ดังนี้

๑. ไม่พึงให้อุปสมบท

๒. ไม่พึงให้นิสัย

๓. ไม่พึงใช้สามเณรอุปัฏฐาก

๔. ไม่พึงรับแต่งตั้งเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี

๕. แม้ได้รับแต่งตั้งแล้วก็ไม่พึงสั่งสอนภิกษุณี

๖. ไม่พึงต้องอาบัติที่เป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมนั้นอีก

๗. ไม่พึงต้องอาบัติอื่นทำนองเดียวกัน

๘. ไม่พึงต้องอาบัติที่เลวทรามกว่านั้น

๙. ไม่พึงตำหนิกรรม

๑๐. ไม่พึงตำหนิภิกษุผู้ทำกรรม

๑๑. ไม่พึงงดอุโบสถแก่ปกตัตตภิกษุ

๑๒. ไม่พึงงดปวารณาแก่ปกตัตตภิกษุ

๑๓. ไม่พึงทำการไต่สวน

๑๔. ไม่พึงเริ่มอนุวาทาธิกรณ์

๑๕. ไม่พึงขอโอกาสภิกษุอื่น

๑๖. ไม่พึงโจทภิกษุอื่น

๑๗. ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ

๑๘. ไม่พึงชักชวนกันก่อความทะเลาะ

๕. นัปปฏิปัสสัมเภตัพพอัฏฐารสกะ ว่าด้วยองค์ ๑๘ ของภิกษุที่สงฆ์ไม่พึง ระงับนิคคหกรรม ประเภทตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม และปฏิสารณีย กรรม สงฆ์ไม่พึงระงับนิคคหกรรม แก่ ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์เหล่านี้

หมวดที่ ๑

๑. ให้อุปสมบท ๒. ให้นิสัย

๓. ใช้สามเณรอุปัฏฐาก ๔. รับแต่งตั้งเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี

๕. แม้ได้รับแต่งตั้งแล้วก็ยังสั่งสอนภิกษุ

หมวดที่ ๒

๑. ต้องอาบัติที่เป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงนิคหกรรมนั้น

๒. ต้องอาบัติอื่นทำนองเดียวกัน

๓. ต้องอาบัติที่เลวทรามกว่านั้น

๔. ตำหนิกรรม

๕. ตำหนิภิกษุผู้ทำกรรม

หมวดที่ ๓

๑. งดอุโบสถแก่ปกตัตตภิกษุ ๒. งดปวารณาแก่ปกตัตตภิกษุ

๓. ทำการไต่สวน ๔. เริ่มอนุวาทาธิกรณ์

๕. ขอโอกาสภิกษุอื่น ๖. โจทภิกษุอื่น

๗. ให้ภิกษุอื่นให้การ ๘. ชักชวนกันก่อความทะเลาะ

๖. ปฏิปัสสัมเภตัพพอัฏฐารสกะ ว่าด้วยองค์ ๑๘ ของภิกษุที่สงฆ์พึงระงับนิคคหกรรม ประเภทตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรมและปฏิสารณียกรรม มีนัยตรงกันข้ามจากองค์แห่งนัปปฏิสัมเภตัพพอัฏฐารสกะดังกล่าวข้างต้นนั้น

สรุปประเด็นสำคัญในกัมมขันธกะ

หลักพื้นฐานในการลงนิคคหกรรม

สงฆ์สามารถลงนิคคหกรรมได้เฉพาะแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติที่เป็นเทสนาคามินีคือ อาบัติถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏและทุพภาสิตเท่านั้น ไม่สามารถ ลงแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติที่เป็นอเทสนาคามินีคือ อาบัติปาราชิกและสังฆาทิเสส เพราะ ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ส่วนภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องไปอยู่กรรมตามกฎระเบียบที่ปรากฏแล้วในปาริวาสิกขันธกะและสมุจจยขันธกะ

นัยสำคัญของคำบางคำ

๑. คำว่า ลับหลัง? ในคำว่า ลงลับหลัง? หมายถึง สงฆ์ไม่ครบองค์ ประชุม วินิจฉัยโดยไม่ถูกต้องตามธรรมวินัย และบุคคลที่เกี่ยวข้องในกรณีนั้น ๆ ไม่อยู่ พร้อมหน้ากัน (วิ.อ. ๓/๔/๒๕๑,๓๔๐/๔๘๗)

ส่วนคำว่า ต่อหน้า? มีนัยตรงกันข้ามจากนี้

๒. คำว่า ไม่ชอบธรรม? ในคำว่า ลงโดยไม่ชอบธรรม? คือ ไม่เป็นไปตามกระบวนการของกรรมนั้น ๆ เช่น ในญัตติทุติยกรรม ต้องตั้งญัตติ ๑ ครั้ง สวดกรรมวาจา ๑ ครั้ง แต่สงฆ์ทำญัตติทุติยกรรมด้วยการตั้งญัตติ ๑ ครั้ง ไม่สวดกรรมวาจา นี้ชื่อว่า ไม่ชอบธรรม (ดู วิ.ม. (แปล) ๕/๓๘๗/๒๗๑)

ส่วนคำว่า ชอบธรรม? คือ ทำกรรมไปตามกระบวนการขั้นตอนของกรรม นั้น ๆ เช่น สงฆ์ทำญัตติจตุตถกรรมด้วยการตั้งญัตติ ๑ ครั้ง สวดกรรมวาจา ๓ ครั้ง

๓. คำว่า แบ่งพวก? ในคำว่า สงฆ์แบ่งพวกกันลง? คือ ภิกษุผู้เข้าร่วม ทำกรรมยังไม่พร้อมเพรียงกัน เช่น ในญัตติทุติยกรรม ภิกษุผู้จะเข้าร่วมทำกรรมยังมาไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้

ยังไม่ได้นำฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะมา ภิกษุพวกที่ประชุมอยู่พร้อมหน้าก็คัดค้าน (ดู วิ.ม. (แปล) ๕/๓๘๗/๒๗๒)

ส่วนคำว่า พร้อมเพรียงกัน? มีนัยตรงกันข้ามจากนี้

๔. คำว่า มีสีลวิบัติในอธิสีล? คือ ต้องอาบัติปาราชิก หรืออาบัติสังฆาทิเสส

๕. คำว่า มีอาจารวิบัติในอัชฌาจาร? คือ ต้องอาบัติถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ หรือทุพภาสิต

๖. คำว่า มีทิฏฐิวิบัติในอติทิฏฐิ? คือ มีความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด (วิ.อ. ๓/๘๔/๔๘-๔๙, ดู ที.สี. (แปล) ๙/๕๓/๒๑)

๗. คำว่า ปกตัตตภิกษุ? คือ ภิกษุผู้มีศีลและอาจาระเสมอกับภิกษุทั้งหลาย ตามปกติ คือ ไม่ใช่ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก ไม่ใช่ผู้ถูกสงฆ์ลงนิคคหกรรม ไม่ใช่ผู้กำลังอยู่กรรมเพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

การระงับนิคคหกรรม มี ๒ ลักษณะ

๑. ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงนิคคหกรรมกลับประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับนิคคหกรรมต่อสงฆ์

๒. ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงนิคคหกรรมสึกไป เช่น กรณีของพระอริฏฐะ (ดูในเล่มนี้ ๗๑/๑๔๗) หรือภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงนิคคหกรรมมรณภาพ หรือ ภิกษุผู้เปลี่ยนสถานภาพจากความเป็นภิกษุไปเป็นอย่างอื่น

๒. ปาริวาสิกขันธกะ ตอนว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับปริวาส

๒.๑ ปาริวาสิกวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

คำว่า ปริวาส? แปลว่า การอยู่ชดใช้ เรียกโดยทั่วไปว่า การอยู่กรรม เป็นชื่อวุฏฐานวิธี(วิธีออกจากอาบัติ)ซึ่งเป็นกระบวนการขั้นที่ ๑ ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้ ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัตินั้น จะต้องประพฤติให้ครบ ตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้

ระหว่างการอยู่ปริวาส ต้องประพฤติตามกฎระเบียบต่าง ๆ เรียกว่า ปาริ-วาสิกวัตตะ? วัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส ๙๔ ข้อ มีประเด็นสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๑. ลดฐานะของตนเอง คือ ไม่พึงทำหน้าที่ในฐานะพระเถระ แม้เป็น พระเถระอยู่ก่อนแล้วก็ต้องระงับหน้าที่ชั่วคราว เช่น ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัยเป็นต้น

๒. ไม่พึงถือสิทธิอันจะพึงมีพึงได้เหมือนที่ปกตัตตภิกษุเขามีเขาได้

๓. ไม่พึงถือสิทธิตามลำดับพรรษาในทุกกรณี

๔. ไม่พึงแสดงตัวในฐานะเป็นผู้นำ หรือลักษณะอาการที่แสดงความเป็นใหญ่

๕. ต้องเปิดเผยตัวเองว่ากำลังอยู่ปริวาสเพราะอาบัติใด ทุกครั้งที่ไปสู่อาวาสอื่น หรือมีภิกษุจากอาวาสอื่นมาสู่ที่ที่ตนอยู่

๖. ต้องอยู่ในอาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส โดยอยู่แยกกัน

๗. ไม่พึงสมโภคทั้งกับปกตัตตภิกษุและภิกษุผู้อยู่กรรมด้วยกัน คือ ห้ามฉันร่วมกัน อยู่ร่วมกัน นอนร่วมกัน ให้และรับอามิสกัน

๘. ไม่พึงร่วมเป็นองค์ประชุมในสังฆกรรมทุกประเภท

รัตติเฉท ว่าด้วยเหตุให้ขาดราตรี

การอยู่ปริวาสกำหนดด้วยจำนวนราตรีเป็นหลักสำคัญ ขณะที่อยู่ปริวาสต้อง ไม่ให้ขาดราตรี พระผู้มีพระภาคตรัสเหตุที่ทำให้ขาดราตรี เรียกว่า รัตติเฉท? ไว้ ๓ ประการ คือ

๑. สหวาสะ การอยู่ร่วมในที่มุงบังเดียวกันกับปกตัตตภิกษุ

๒. วิปปวาสะ การที่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสอยู่รูปเดียวในอาวาสที่ปราศจากภิกษุ

๓. อนาโรจนา การไม่บอกเรื่องที่ตนอยู่ปริวาสแก่พวกภิกษุอาคันตุกะที่เข้าออกสถานที่อยู่ปริวาสนั้น

๒.๒ มูลายปฏิกัสสนารหวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้ควรแก่การ ชักเข้าหาอาบัติเดิม

คำว่า มูลายปฏิกัสสนา? แปลว่า การชักเข้าหาอาบัติเดิม ภิกษุผู้กำลังอยู่ ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสขึ้นมาใหม่อีกในเวลาใด ต้องเริ่มต้นอยู่ปริวาสใหม่ในเวลานั้น และมีกฎระเบียบเหมือนกับภิกษุผู้อยู่ปริวาส เรียกว่า มูลายปฏิกัสสนารหวัตตะ? แปลว่า วัตรของภิกษุควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม ๗๙ ข้อ มีประเด็นสำคัญเหมือนกับวัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

๒.๓ มานัตตารหวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้ควรแก่มานัต

คำว่า มานัต? แปลว่า นับ หมายถึงการนับราตรี ๖ ราตรี เป็นชื่อวุฏฐาน วิธีซึ่งเป็นกระบวนการขั้นที่ ๒ ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสได้อยู่ปริวาสครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้แล้ว หรือภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ไม่ได้ปิดไว้ ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัตินั้น ต้องขอประพฤติมานัตกับสงฆ์เป็นเวลา ๖ ราตรี และปฏิบัติตามกฎระเบียบเหมือนกับภิกษุผู้อยู่ปริวาส เรียกว่า มานัตตารห วัตตะ? แปลว่า วัตรของภิกษุผู้ควรแก่มานัต ๗๙ ข้อ มีประเด็นสำคัญเหมือนวัตรของภิกษุ ผู้อยู่ปริวาส

๒.๔ มานัตตจาริกวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้ประพฤติมานัต

วัตรของภิกษุผู้ประพฤติมานัต ๙๔ ข้อ มีประเด็นสำคัญเหมือนกับวัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาสเกือบจะทั้งหมด การประพฤติมานัตนั้นต้องให้ครบ ๖ ราตรี พระผู้มีพระภาคตรัสเหตุที่ทำให้ขาดราตรี เรียกว่า รัตติเฉท? ไว้ ๔ ประการ คือ

๑. สหวาสะ การอยู่ร่วมในที่มุงบังเดียวกันกับปกตัตตภิกษุ

๒. วิปปวาสะ การที่ภิกษุผู้ประพฤติมานัตอยู่รูปเดียวในอาวาสที่ปราศจากสงฆ์

๓. อนาโรจนา การไม่เปิดเผยตัวเองแก่พวกภิกษุอาคันตุกะที่เข้าออกสถานที่อยู่ปริวาสนั้น

๔. อูเณคณจรณะ การประพฤติมานัตในคณะสงฆ์อันพร่อง คือ ระหว่างประพฤติมานัต สงฆ์ในวัดนั้นลดจำนวนลงน้อยกว่า ๔ รูป

๒.๕ อัพภานารหวัตตะ ว่าด้วยวัตรของภิกษุผู้ควรแก่อัพภาน

คำว่า อัพภาน? แปลว่า การเรียกเข้า การรับกลับเข้าหมู่ เป็นชื่ออุฏฐานวิธี ขั้นตอนสุดท้ายแห่งกระบวนการในการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส คำว่า ภิกษุผู้ ควรแก่อัพภาน? หมายถึงภิกษุผู้ประพฤติมานัตเป็นเวลา ๖ ราตรีแล้วในระหว่างที่รอสงฆ์จำนวน ๒๐ รูป(วีสติวรรค)อัพภานหรือเรียกเข้าหมู่นี้ ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ ๗๙ ข้อ มีประเด็นสำคัญเหมือนกับวัตรของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

กฎระเบียบร่วมเบื้องต้นสำหรับภิกษุผู้อยู่กรรม

กฎระเบียบอันเป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับภิกษุผู้อยู่ปริวาส ภิกษุผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม ภิกษุผู้ควรแก่มานัต ภิกษุผู้ประพฤติมานัต และภิกษุผู้ควร แก่อัพภาน มี ๑๑ ประการ คือ

๑. ไม่พึงยินดีการกราบไหว้ของปกตัตตภิกษุ

๒. ไม่พึงยินดีการลุกรับของปกตัตตภิกษุ

๓. ไม่พึงยินดีการประนมมือของปกตัตตภิกษุ

๔. ไม่พึงยินดีการทำสามีกรรมของปกตัตตภิกษุ

๕. ไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุนำอาสนะมาให้

๖. ไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุนำที่นอนมาให้

๗. ไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุตั้งน้ำล้างเท้า

๘. ไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุตั้งตั่งรองเท้า

๙. ไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า

๑๐. ไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุรับบาตรและจีวร

๑๑. ไม่พึงยินดีการที่ปกตัตตภิกษุถูหลังให้ในคราวอาบน้ำ

ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ผู้ควรแก่การชักเข้าอาบัติเดิม ผู้ประพฤติมานัตและผู้ควรแก่อัพภานรูปใดยินดี ถือเป็นการฝ่าฝืนข้อห้าม ต้องอาบัติทุกกฏ

๓. สมุจจยขันธกะ ตอนว่าด้วยประมวลวิธีการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

เนื้อหาแห่ง สมุจจยขันธกะ? เป็นคำอธิบายเรื่องการอยู่กรรมเพิ่มเติมจากปาริวาสิกขันธกะ มีลักษณะเหมือนสิกขาบทวิภังค์แห่งปาริวาสิกขันธกะ มีสาระสำคัญ ที่ว่าด้วยวิธีการออกจากอาบัติ

สังฆาทิเสสอย่างพิสดาร โดยแสดงตัวอย่างการออก จากอาบัติสังฆาทิเสสที่ต้องเพราะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน ประเด็นสำคัญมี ๑๑ หัวข้อ คือ

๓.๑ สุกกวิสัฏฐิ ว่าด้วยวิธีการออกจากอาบัติที่ต้องเพราะทำน้ำอสุจิ ให้เคลื่อน

คำว่า สุกกวิสัฏฐิ? แปลว่า ทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน เนื้อหาในหัวข้อที่ ๑ นี้ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสที่ต้องเพราะทำน้ำอสุจิ ให้เคลื่อน แบ่งเป็น ๒ กรณี

กรณที่ ๑ นี้แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

๑. อัปปฏิจฉันนมานัต

คำว่า อัปปฏิจฉันนมานัต? แปลว่า มานัตเพื่ออาบัติที่ไม่ได้ปิดไว้ ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วไม่ได้ปิดไว้ ต้องประพฤติมานัตเป็นเวลา ๖ ราตรี

ตัวอย่างการขอมานัตเพื่ออาบัติสังฆาทิเสส ๑ ตัว ที่ต้องเพราะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน ไม่ได้ปิดไว้

: กรณีของท่านพระอุทายี

ท่านพระอุทายีผู้ต้องอาบัติเข้าไปหาสงฆ์ ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษา นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวคำขอมานัต ๓ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ กระผมต้องอาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ ท่านผู้เจริญ กระผมนั้นขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ที่ไม่ได้ปิดไว้กับสงฆ์? เมื่อกล่าวคำขอครบ ๓ ครั้งแล้ว

ภิกษุผู้ฉลาดสามารถ ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา โดยตั้ง ญัตติ ๑ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุอุทายีนี้ต้องอาบัติ ๑ ตัวชื่อ สัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ ภิกษุอุทายีนั้นขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ต่อสงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงให้มานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้แก่ภิกษุอุทายี นี่เป็น ญัตติ?

ต่อจากนั้น ก็สวดกรรมวาจา ๓ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุอุทายีนี้ต้องอาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญ-เจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ ภิกษุอุทายีนั้นขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ชื่อสัญเจตนิกาสุกกวัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้กับสงฆ์ สงฆ์ได้ให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้แก่ภิกษุอุทายีแล้ว ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิไม่ได้ปิดไว้แก่ภิกษุ อุทายี ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง? ฯลฯ

๒. อัปปฏิจฉันนอัพภาน

คำว่า อัปปฏิจฉันนอัพภาน? แปลว่า อัพภานสำหรับอาบัติที่ไม่ได้ปิดไว้ หลังจากประพฤติมานัตครบ ๖ ราตรีแล้ว ต่อจากนั้น ภิกษุประพฤติมานัตแล้วนั้นพึงขออัพภานต่อสงฆ์ คือขอให้สงฆ์เรียกเข้าหมู่

ตัวอย่างการขออัพภานเพื่ออาบัติสังฆาทิเสส ๑ ตัว ที่ต้องเพราะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนไม่ได้ปิดไว้

: กรณีของท่านพระอุทายี

ท่านพระอุทายีต้องอาบัติเข้าไปหาสงฆ์ ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้า ภิกษุผู้แก่พรรษาทั้งหลาย นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวคำขออัพภาน ๓ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ กระผมต้องอาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ กระผมนั้นขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิที่ไม่ได้ปิดไว้ ต่อสงฆ์ สงฆ์ได้ให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิไม่ได้ ปิดไว้แก่กระผม กระผมนั้นประพฤติมานัตแล้ว จึงขออัพภานกับสงฆ์? เมื่อกล่าวคำขอครบ ๓ ครั้งแล้ว

ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา โดยตั้ง ญัตติ ๑ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุอุทายีนี้ต้องอาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญ- เจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ ภิกษุอุทายีนั้นขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ต่อสงฆ์ สงฆ์ได้ให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิไม่ได้ปิดไว้แก่ภิกษุอุทายี ภิกษุอุทายีนั้นได้ประพฤติมานัต แล้วขออัพภานต่อสงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงอัพภานภิกษุอุทายีนี้ นี่เป็นญัตติ?

ต่อจากนั้น ก็สวดกรรมวาจา ๓ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุอุทายีนี้ต้องอาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญ- เจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ ภิกษุอุทายีนั้นขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ชื่อสัญเจตนิกาสุกกวัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ต่อสงฆ์ สงฆ์ได้ให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวชื่อสัญเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้แก่ภิกษุอุทายี ภิกษุอุทายีนั้นประพฤติมานัต แล้วขออัพภานต่อสงฆ์ สงฆ์อัพภานภิกษุอุทายี ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการอัพภาน ภิกษุอุทายี ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง? ฯลฯ

กรณีที่ ๒ นี้แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน คือ

๑. ปฏิจฉันนปริวาส

คำว่า ปฏิจฉันนปริวาส? แปลว่า ปริวาสสำหรับอาบัติที่ปิดไว้? ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้ ต้องอยู่ปริวาสตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้

ในจูฬวรรค ภาค ๑ นี้แสดงตัวอย่างปริวาสกรรมไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. เอกาหปฏิจฉันนปริวาส ว่าด้วยปริวาสสำหรับอาบัติที่ปิดไว้วันเดียว

๒. ปัญจาหปฏิจฉันนปริวาส ว่าด้วยปริวาสสำหรับอาบัติที่ปิดไว้ ๕ วัน

๓. ปักขปฏิจฉันนปริวาส ว่าด้วยปริวาสสำหรับอาบัติที่ปิดไว้ ๑ ปักษ์ (๑๕ วัน)

๒. ปฏิจฉันนมานัต

คำว่า ปฏิจฉันนมานัต? แปลว่า มานัตสำหรับอาบัติที่ปิดไว้? ภิกษุผู้อยู่ ปริวาสครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้แล้ว ต้องประพฤติมานัต ๖ ราตรี โดยสอดคล้องกับประเภทแห่งปริวาสกรรม

๓. ปฏิจฉันนอัพภาน

คำว่า ปฏิจฉันนอัพภาน? แปลว่า อัพภานสำหรับอาบัติที่ปิดไว้ ภิกษุผู้อยู่ ปริวาสครบตามจำนวนวันที่ปิดอาบัติไว้แล้ว ประพฤติมานัตครบ ๖ ราตรีแล้ว ขออัพภานต่อสงฆ์ ๒๐ รูป(วีสติวรรค) โดยสอดคล้องกับประเภทปริวาสกรรม

ขั้นตอนที่อาจเพิ่มขึ้นอีก ๔ ประการ คือ

๑. ปาริวาสิกมูลายปฏิกัสสนา ว่าด้วยการชักภิกษุผู้อยู่ปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม ในกรณีที่ภิกษุนั้นต้องอาบัติสังฆาทิเสสเพิ่มขึ้นมาอีกขณะกำลังอยู่ปริวาส

๒. มานัตตารหมูลายปฏิกัสสนา ว่าด้วยการชักภิกษุผู้ควรแก่มานัตเข้าหาอาบัติเดิม ในกรณีที่ภิกษุนั้นอยู่ปริวาสครบกำหนดแล้ว แต่ใน ระหว่างนั้น ได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสเพิ่มขึ้นมาอีก

๓. มานัตตจาริกมูลายปฏิกัสสนา ว่าด้วยการชักภิกษุผู้ประพฤติมานัตเข้าหาอาบัติเดิม ในกรณีที่ภิกษุนั้นต้องอาบัติสังฆาทิเสสเพิ่มขึ้นมาอีกขณะกำลังประพฤติมานัต

๔. อัพภานารหมูลายปฏิกัสสนา ว่าด้วยการชักภิกษุผู้ควรแก่อัพภานเข้าหาอาบัติเดิม ในกรณีที่ภิกษุนั้นประพฤติมานัตครบ ๖ ราตรีแล้ว เป็นผู้ควรแก่อัพภาน แต่ในระหว่างนั้น ได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสเพิ่มขึ้นมาอีก

๓.๒ ปริวาส ว่าด้วยการอยู่ชดใช้

เนื้อหาแห่งจูฬวรรค ภาค ๑ ตอนที่ว่าด้วยปริวาสนี้ เป็นการให้รายละเอียด เกี่ยวกับวิธีการขอปริวาส การอยู่ปริวาส และประเภทแห่งปริวาส โดยรวมประเด็น สำคัญ มี ๕ หัวข้อ ดังนี้

๑. อัคฆสโมธานปริวาส ว่าด้วยปริวาสประมวลค่าแห่งอาบัติเข้าด้วยกัน เป็นปริวาสที่รวมจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติที่ต้องในเรื่องเดียวกัน หลายราตรีเข้าด้วยยกันแล้วให้ เพื่ออาบัติที่ปิดไว้นานกว่า เช่น ใน กรณีที่ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๑ ตัว ปิดไว้หลายคราว คือ อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๑ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๒ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๓ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๔ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๕ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๖ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๗ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๘ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๙ วัน อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๑๐ วัน รวม ๕๕ วัน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น บรรดาอาบัติเหล่านั้น อาบัติใดปิดไว้ ๑๐ วัน สงฆ์จงให้อัคฆสโมธานปริวาสเพื่ออาบัตินั้นแก่ภิกษุนั้น?

ปกปิดอาบัติไว้รวม ๕๕ วัน แต่ให้ปริวาสเพียง ๑๐ วัน (ดู วชิร.ฎีกา ๑๐๒/๖๕๗)

๒. สัพพจิรปฏิจฉันนอัคฆสโมธาน ว่าด้วยปริวาสประมวลค่าแห่งอาบัติที่ปิดไว้นานกว่าอาบัติทั้งหมดเข้าด้วยกัน เป็นปริวาสที่รวมจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติที่ต้องในเรื่องต่างกันหลายราตรีเข้าด้วยกัน แล้วให้เพื่ออาบัติตัวที่ปิดไว้นานกว่าอาบัติทั้งหมด เช่น ในกรณี ที่ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส

แล้ว ปิดไว้เป็นจำนวนวันเท่ากับจำนวน อาบัติที่ต้อง คือ อาบัติ ๑ ตัว ปิดไว้ ๑ วัน อาบัติ ๒ ตัว ปิดไว้ ๒ วัน อาบัติ ๓ ตัว ปิดไว้ ๓ วัน อาบัติ ๔ ตัว ปิดไว้ ๔ วัน อาบัติ ๕ ตัว ปิดไว้ ๕ วัน อาบัติ ๖ ตัว ปิดไว้ ๖ วัน อาบัติ ๗ ตัว ปิดไว้ ๗ วัน อาบัติ ๘ ตัว ปิดไว้ ๘ วัน อาบัติ ๙ ตัว ปิดไว้ ๙ วัน อาบัติ ๑๐ ตัว ปิดไว้ ๑๐ วัน รวม ๕๕ วัน

พระผู้มีพระภาคตรัสเป็นแนวทางไว้ว่า บรรดาอาบัติเหล่านั้น อาบัติใดปิดไว้ นานกว่าอาบัติทั้งหมด สงฆ์จงให้อัคฆสโมธานปริวาสเพื่ออาบัตินั้น แก่ภิกษุนั้น? ต่างจากอัคฆสโมธานที่ต้องอาบัติหลายเรื่อง เหมือนกันตรงที่ให้ปริวาสอาบัติตัวที่ปิดไว้นานกว่า

๓. เทฺวมาสปริวาส ว่าด้วยปริวาสสำหรับอาบัติ ๒ ตัว ปิดไว้ ๒ เดือน ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๒ ตัว ปิดไว้ ๒ เดือน แต่เวลาขอปริวาสต่อสงฆ์ ภิกษุนั้น ขอเพื่ออาบัติ ๑ ตัว พระผู้มีพระภาคตรัสเป็นแนวทางไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงให้ปริวาส ๒ เดือน เพื่ออาบัติแม้นอกนี้ ที่ปิดไว้ ๒ เดือน แก่ภิกษุนั้น?

๔. เทฺวมาสปริวสิตัพพวิธิ วิธีอยู่ปริวาส ๒ เดือนเพื่ออาบัติที่ปิดไว้ ๒ เดือน ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๒ ตัว ปิดไว้ ๒ เดือน ภิกษุนั้นต้องอยู่ปริวาสเพื่ออาบัติ ๒ ตัวเป็นเวลา ๒ เดือน ถ้าภิกษุนั้นขอปริวาสเพื่ออาบัติตัวเดียว เป็นเวลา ๒ เดือน ถือเป็น การอยู่ปริวาสเพื่ออาบัติ ๑ ตัวเท่านั้น หรือถ้าภิกษุนั้นขอปริวาส เพื่ออาบัติ ๒ ตัวเป็นเวลา ๑ เดือน ก็ถือเป็นการอยู่ปริวาสเพียง ๑ เดือนซึ่งไม่ถูกต้อง

การให้ปริวาสที่ชอบธรรม ๓ อย่าง คือ

๑. การให้ปริวาสเพื่ออาบัติที่รู้ แต่ปิดไว้

๒. การให้ปริวาสเพื่ออาบัติที่ระลึกได้ แต่ปิดไว้

๓. การให้ปริวาสเพื่ออาบัติที่แน่ใจ แต่ปิดไว้

การให้ปริวาสที่ไม่ชอบธรรม ๓ อย่าง คือ

๑. การให้ปริวาสเพื่ออาบัติที่ไม่รู้ ปิดไว้

๒. การให้ปริวาสเพื่ออาบัติที่ระลึกไม่ได้ ปิดไว้

๓. การให้ปริวาสเพื่ออาบัติที่ไม่แน่ใจ ปิดไว้

๕. สุทธันตปริวาส ปริวาสสำหรับอาบัติหลายตัว ปิดไว้หลายคราว เป็นปริวาสที่ให้แก่ภิกษุที่รู้ว่าตนบริสุทธิ์อยู่ช่วงไหนแล้วต้องอาบัติตั้งแต่ช่วงไหนแล้วอยู่ปริวาสไปจนกว่าจะบริสุทธิ์ เช่น ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่รู้ที่สุดอาบัติ ไม่รู้ที่สุดราตรี ระลึกที่สุดอาอบัติไม่ได้ ระลึกที่สุดราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติและ ที่สุดราตรีที่ปิดไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสเป็นแนวทางไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงให้สุทธันตปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้น แก่ภิกษุนั้น?

สรุปหลักการทั่วไปเกี่ยวกับปริวาส

ปริวาส ๔ ประเภท

๑. อัปปฏิจฉันนปริวาส คือ บุคคลที่เคยเป็นนักบวชในลัทธิอื่น (อัญเดียรถีย์) หวังที่จะบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ต้องอยู่ปริวาสเป็นเวลา ๔ เดือนหรือ จนกว่าสงฆ์จะพอใจ ปริวาสนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ติตถิยปริวาส?

๒. ปฏิจฉันนปริวาส ปริวาสเพื่ออาบัติที่ปิดไว้จำนวนเดียว ซึ่งนับวันได้ เช่น อาบัติตัวเดียว ปิดไว้ ๕ วัน

๓. สโมธานปริวาส ปริวาสประมวลอาบัติเข้าด้วยกัน คือ ปริวาสที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสต่างคราว มีจำนวนวันปิด ต่างกันบ้าง ไม่ต่างกันบ้าง ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัติ ต้องอยู่ปริวาสโดยประมวลอาบัติและราตรีเข้าด้วยกัน สโมธาน ปริวาส มี ๓ ประการ คือ

๑. โอธานสโมธาน ปริวาสเพื่ออาบัติมากกว่าหนึ่ง แต่ปิดไว้นานเท่ากัน เช่น ต้องอาบัติ ๒ คราว ปิดไว้คราวละ ๕ วัน ประมวลเข้าด้วยกัน อยู่ปริวาส ๕ วัน

๒. อัคฆสโมธาน ปริวาสเพื่ออาบัติมากกว่าหนึ่ง และปิดไว้นานไม่เท่ากัน เช่น ต้องอาบัติ ๓ คราว ปิดไว้ ๓ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ๗ วันบ้าง ประมวลเข้าด้วยกัน อยู่ปริวาสเท่าจำนวนวันที่มากที่สุด คือ ๗ วัน

๓. มิสสกสโมธาน ปริวาสเพื่ออาบัติที่มีวัตถุต่างกัน เช่น อาบัติเพราะถูกต้องกายกับมาตุคามก็มี อาบัติเพราะ ทำหน้าที่ชักสื่อก็มี มีวันปิดเท่ากันบ้าง ไม่เท่ากันบ้าง ประมวลเข้าด้วยกัน อยู่ปริวาสรวมคราวเดียว

๔. สุทธันตปริวาส ปริวาสที่ภิกษุอยู่ไปจนกว่าจะเห็นว่าตนบริสุทธิ์แล้ว คือภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปิดไว้หลายคราวจนจำจำจำนวนอาบัติและจำนวนวันที่ปิดไว้ไม่ได้ หรือจำได้เพียงบางจำนวน ท่านให้ขอปริวาสประมวลจำนวนอาบัติและจำนวนวันที่ปิดไว้เข้าด้วยกันแล้วอยู่ปริวาสไปจนกว่าจะเห็นว่าบริสุทธิ์ (วิ.อ. ๓/๑๒๐/๒๗๙-๒๘๐)

ตัวอย่างการขอและการให้สุทธันตปริวาส

ภิกษุผู้ประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัติพึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ข้างหนึ่ง กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษาทั้งหลาย นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวคำขอปริวาส ๓ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ กระผมต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว กระผมไม่รู้ที่สุดอาบัติ ไม่รู้ที่สุดราตรี ระลึกที่สุดอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุดราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี ท่านผู้เจริญ กระผมนั้นขอสุทธันตปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้น ต่อสงฆ์? เมื่อกล่าวคำขอครบ ๓ ครั้งแล้ว

ต่อจากนั้น ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา โดยตั้งญัตติ ๑ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ภิกษุนั้นไม่รู้ที่สุดอาบัติ ไม่รู้ที่สุดราตรี ระลึกที่สุดอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุดราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี ภิกษุนั้นขอสุทธันตปริวาสเพื่ออาบัติ เหล่านั้นต่อสงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว สงฆ์พึงให้สุทธันตปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้น แก่ภิกษุชื่อนี้ นี่เป็นญัตติ? ต่อจากนั้น จึงสวดกรรมวาจา ๓ ครั้งว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ภิกษุนั้นไม่รู้ที่สุดอาบัติ ไม่รู้ที่สุดราตรี ระลึกที่สุดอาบัติไม่ได้ ระลึกที่สุดราตรีไม่ได้ ไม่แน่ใจในที่สุดอาบัติ ไม่แน่ใจในที่สุดราตรี ภิกษุนั้นขอสุทธันตปริวาสเพื่ออาบัติ เหล่านั้นต่อสงฆ์ สงฆ์พึงให้สุทธันตปริวาส เพื่ออาบัติเหล่านั้นแก่ภิกษุชื่อนี้แล้ว ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้สุทธันตปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้นแก่ภิกษุชื่อนี้ ท่านรูปนั้น พึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง? ฯลฯ

สุทธันตปริวาส มี ๒ ประการ คือ

๑. จูฬสุทธันตปริวาส สุทธันตปริวาสอย่างเล็ก คือ ปริวาสที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายคราว จำจำนวนอาบัติและวันที่ปิดได้บ้าง อยู่ปริวาสไปจนกว่าจะเห็นว่าบริสุทธิ์

๒. มหาสุทธันตปริวาส สุทธันตปริวาสอย่างใหญ่ คือ ปริวาสที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายคราว จนจำจำนวนอาบัติและวันที่ปิด ไม่ได้เลย อยู่ปริวาสไปจนกว่าจะเห็นว่าบริสุทธิ์ โดยแบ่งเวลาเป็น ๒ ช่วง คือ (๑) ตั้งแต่บวชถึงเวลาช่วงใดช่วงหนึ่งที่ไม่เคยต้องอาบัติเลย (๒) นับจากปัจจุบันย้อนกลับไปถึงเวลาช่วงใดช่วงหนึ่ง ที่ไม่เคยต้องอาบัติเลย

๓.๓ จัตตาฬีสกะ ว่าด้วยกรณีตัวอย่าง ๔๐ กรณี

ในกรณีที่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่ครบกำหนด เพราะสาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง มีมาตรการสำหรับแก้ปัญหาแต่ละอย่าง พอสรุปได้ดังนี้

๑. ภิกษุกำลังอยู่ปริวาสสึกไป ลดฐานะเป็นสามเณร เกิดวิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนา หรือถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ หรือไม่สละทิฏฐิบาป

ในกรณีเหล่านี้ ถ้าเธอกลับสู่สภาพปกติดังเดิม ปริวาสที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว ปริวาสที่อยู่แล้วก็เป็นอันอยู่ดีแล้ว พึงอยู่ปริวาสที่เหลือต่อไป

๒. ภิกษุผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิมสึกไป ลดฐานะเป็นสามเณร เกิดวิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนา หรือถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม เพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ หรือไม่สละทิฏฐิบาป

ในกรณีเหล่านี้ ถ้าเธอกลับสู่สภาพปกติดังเดิม พึงให้ปริวาสเดิมนั่นแหละ แก่เธอ ปริวาสที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว ปริวาสที่อยู่แล้วก็เป็นอันอยู่ดีแล้ว สงฆ์พึง ชักเธอเข้าหาอาบัติเดิม

๓. ภิกษุผู้ควรแก่มานัตสึกไป ลดฐานะเป็นสามเณร เกิดวิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนา หรือถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ หรือไม่สละทิฏฐิบาป

ในกรณีเหล่านี้ ถ้าเธอกลับสู่สภาพปกติดังเดิม พึงให้ปริวาสเดิมนั่นแหละแก่เธอ ปริวาสที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว ปริวาสที่อยู่แล้วก็เป็นอันอยู่ดีแล้ว สงฆ์พึง ให้มานัตแก่เธอ

๔. ภิกษุกำลังประพฤติมานัตสึกไป กลับมาบวชเป็นสามเณร เกิดวิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนาหรือถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ หรือไม่สละทิฏฐิบาป

ในกรณีเหล่านี้ ถ้าเธอกลับสู่สภาพปกติดังเดิม พึงให้ปริวาสเดิมนั่นแหละแก่เธอ ปริวาสที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว ปริวาสที่อยู่แล้วก็เป็นอันอยู่ดีแล้ว มานัต ที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว มานัตที่ประพฤติแล้วก็เป็นอันประพฤติดีแล้ว พึงประพฤติ มานัตที่เหลือต่อไป

๕. ภิกษุผู้ควรแก่อัพภานสึกไป กลับมาบวชเป็นสามเณร เกิดวิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนา หรือถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ หรือไม่สละทิฏฐิบาป

ในกรณีเหล่านี้ ถ้าเธอกลับสู่สภาพปกติดังเดิม พึงให้ปริวาสเดิมนั่นแหละแก่เธอ ปริวาสที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว ปริวาสที่อยู่แล้วก็เป็นอันอยู่ดีแล้ว มานัตที่ให้แล้วเป็นอันให้ดีแล้ว มานัตที่ประพฤติแล้วก็เป็นอันประพฤติดีแล้ว สงฆ์พึงอัพภานภิกษุนั้น

๓.๔ ฉัตติงสกะ ว่าด้วยกรณีตัวอย่าง ๓๖ กรณี

ในกรณีที่ภิกษุผู้กำลังอยู่ปริวาส ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัวในระหว่าง มีมาตรการสำหรับแก้ปัญหาแต่ละอย่าง พอสรุปได้ดังนี้

๑. ภิกษุกำลังอยู่ปริวาส ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัวในระหว่าง มีจำนวนนับได้บ้าง นับไม่ได้บ้าง ไม่ได้ปิดไว้ สงฆ์พึงชักภิกษุนั้นเข้าหาอาบัติเดิม

๒. ภิกษุกำลังอยู่ปริวาส ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัวในระหว่าง มีจำนวนนับได้บ้าง นับไม่ได้บ้าง ปิดไว้ สงฆ์พึงชักภิกษุนั้นเข้าหา อาบัติเดิม และพึงให้สโมธาน ปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน

๓. ภิกษุกำลังอยู่ปริวาส ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัวในระหว่าง มีจำนวนนับได้ ปิดไว้บ้าง ไม่ได้ปิดไว้บ้าง สงฆ์พึงชักภิกษุนั้นเข้าหา อาบัติเดิม และพึงให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน

๔. ภิกษุกำลังอยู่ปริวาส ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัวในระหว่าง มีจำนวนนับไม่ได้ ปิดไว้บ้าง ไม่ได้ปิดไว้บ้าง สงฆ์พึงชักภิกษุนั้นเข้าหาอาบัติเดิม และพึงให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน

ในกรณีของภิกษุผู้ควรแก่มานัต ภิกษุผู้ประพฤติมานัต และภิกษุผู้ควรแก่อัพภาน ก็มีนัยเช่นเดียวกันกับภิกษุผู้อยู่ปริวาส

๓.๕ มานัตตสตะ ว่าด้วยกรณีตัวอย่างการให้มานัต ๑๐๐ กรณี

ในกรณีที่ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว สึกไปแล้วมาอุปสมบทใหม่ มีมาตรการสำหรับแก้ปัญหาแต่ละอย่าง พอสรุปความได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. ให้มานัตโดยไม่ต้องอยู่ปริวาส ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่ได้ปิดไว้ สึกไป กลับมาอุปสมบทใหม่ก็ไม่ได้ปิดไว้ สงฆ์พึงให้มานัตโดยไม่ต้องให้ปริวาส

๒. ให้ปริวาสก่อนแล้วจึงให้มานัต แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ

(๑) ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่ได้ปิดไว้ สึกไป กลับมา อุปสมบทใหม่ ปิดไว้ สงฆ์พึงให้ปริวาสในกองอาบัติหลังตามที่ ปิดไว้แล้วจึงให้มานัต

(๒) ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ปิดไว้ สึกไป กลับมาอุปสมบทใหม่ ไม่ได้ปิดไว้ สงฆ์พึงให้ปริวาสในกองอาบัติก่อนตามที่ปิดไว้แล้วจึงให้มานัต

(๓) ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว บางตัวก็ปิดไว้ บางตัวก็ไม่ได้ปิดไว้ สึกไป กลับมาอุปสมบทใหม่ ปิดไว้บ้าง ไม่ได้ ปิดไว้บ้าง สงฆ์พึงให้ปริวาสในกองอาบัติทั้งก่อนและหลัง ตามที่ปิดไว้แล้วจึงให้มานัต

ในกรณีที่ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วลดฐานะเป็นสามเณร วิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่านหรือกระสับกระส่ายเพราะเวทนา เมื่อเธอกลับสู่สภาพปกติดังเดิม มีมาตรการ ในการแก้ปัญหาเหมือนกับกรณีของภิกษุผู้สึกไปแล้วกลับมาอุปสมบทใหม่

๓.๖ สมูลายสโมธานปริวาสจตุสตะ ว่าด้วยสโมธานปริวาสกับการชักเข้าหาอาบัติเดิม ๔๐๐ กรณี

ในกรณีที่ภิกษุกำลังอยู่ปริวาส ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว สึกไปแล้ว กลับมาอุปสมบทใหม่ มีมาตรการสำหรับแก้ปัญหาแต่ละอย่าง พอสรุปความได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. ภิกษุกำลังอยู่ปริวาส ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่ได้ปิดไว้ สึกไป กลับมาอุปสมบทใหม่ก็ไม่ได้ปิดไว้ สงฆ์พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม

๒. ภิกษุกำลังอยู่ปริวาส ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว จะปิดไว้หรือไม่ได้ปิดไว้ก็ตาม สึกไป กลับมาอุปสมบทใหม่ จะปิดไว้หรือไม่ได้ ปิดไว้ก็ตาม สงฆ์พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน บรรดาอาบัติตามที่ปิดไว้

ในกรณีที่ภิกษุผู้กำลังอยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสลดฐานะเป็นสามเณร วิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน หรือกระสับกระส่ายเพราะเวทนา เมื่อเธอกลับสู่สภาพปกติ ดังเดิม มีมาตรการในการแก้ปัญหาเหมือนกับกรณีของภิกษุผู้สึกไปแล้วกลับมาอุปสมบทใหม่

๓.๗ ปริมาณาทิวารอัฏฐกะ ว่าด้วยวาระอาบัติมีจำนวนนับได้เป็นต้น ๘ กรณี

ในกรณีที่ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว มีจำนวนนับได้ มีจำนวนนับไม่ได้ มีชื่ออย่างเดียวกัน มีชื่อต่าง ๆ กัน เป็นสภาคกัน ไม่เป็นสภาคกัน กำหนดได้ ไม่ได้ปิดไว้ สึกไป ถ้ากลับมาอุปสมบทใหม่ สงฆ์พึงให้มานัต

๓.๘ เทฺวภิกขุวารเอกาทสกะ ว่าด้วยวาระการให้มานัตแก่ภิกษุ ๒ รูป ๑๑ กรณี

๑. ภิกษุ ๒ รูป ต้องอาบัติสังฆาทิเสสล้วน หรืออาบัติสังฆาทิเสส เจือกับอาบัติเบาอื่น รูปใดปิดไว้ พึงให้รูปนั้นแสดงอาบัติทุกกฏแล้ว ให้ปริวาสแก่เธอ ต่อจากนั้น ให้มานัตแก่ภิกษุทั้ง ๒ รูป

๒. ภิกษุ ๒ รูป ต้องอาบัติเบาล้วน รูปใดปิดไว้ สงฆ์พึงให้รูปนั้นแสดงอาบัติทุกกฏแล้ว ต่อจากนั้น พึงปรับอาบัติแก่ภิกษุทั้ง ๒ รูปตามสมควรแก่กรณี

๓.๙ มูลายอวิสุทธินวกะ ว่าด้วยความไม่หมดจดจากอาบัติเดิม ๙ กรณี

ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว มีจำนวนนับได้บ้าง นับไม่ได้บ้าง มีชื่ออย่างเดียวกันบ้าง มีชื่อต่างกันบ้าง เป็นสภาคกันบ้าง ไม่เป็นสภาคกันบ้าง กำหนด ได้บ้าง กระจายไปบ้าง

ภิกษุนั้นประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัติ จึงขออยู่กรรมคือประพฤติวุฏฐานวิธี (วิธีออกจากอาบัติ)กับสงฆ์ ถูกต้องตามกระบวนการทุกอย่าง แต่ถ้าสงฆ์ทำสังฆกรรม ในเรื่องนี้โดยไม่ชอบธรรมไม่ว่าจะขั้นตอนใด ๆ ภิกษุผู้อยู่กรรมนั้นยังไม่หมดจดจากอาบัติสังฆาทิเสส

๓.๑๐ มูลายวิสุทธินวกะ ว่าด้วยความหมดจดจากอาบัติเดิม ๙ กรณี

ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว มีจำนวนนับได้บ้าง นับไม่ได้บ้าง มีชื่ออย่างเดียวกันบ้าง มีชื่อต่างกันบ้าง เป็นสภาคกันบ้าง ไม่เป็นสภาคกันบ้าง กำหนด ได้บ้าง กระจายไปบ้าง

ภิกษุนั้นประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัติ จึงขออยู่กรรมคือประพฤติวุฏฐานวิธี (วิธีออกจากอาบัติ)กับสงฆ์ ถูกต้องตามกระบวนการทุกอย่าง และสงฆ์ทำสังฆกรรมในเรื่องนี้โดยชอบธรรมในทุกขั้นตอน ภิกษุผู้อยู่กรรมนั้นย่อมหมดจดจากอาบัติสังฆาทิเสส

๓.๑๑ ตติยนวกะ ว่าด้วยความหมดจดจากอาบัติโดยขั้นตอนที่ ๓ รวม ๙ กรณี

ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว มีจำนวนนับได้บ้าง นับไม่ได้บ้าง มีชื่อ อย่างเดียวกันบ้าง มีชื่อต่างกันบ้าง มีเป็นสภาคกันบ้าง(ต้องในเรื่องเดียวกัน) ไม่เป็นสภาคกันบ้าง กำหนดได้บ้าง กระจายไปบ้าง

ภิกษุนั้นประสงค์จะบริสุทธิ์จากอาบัติ จึงขออยู่กรรมคือประพฤติวุฏฐานวิธี กับสงฆ์ ถูกต้องตามกระบวนการทุกอย่าง ในเบื้องต้น สงฆ์ทำสังฆกรรม โดยไม่ ชอบธรรมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง แต่ภิกษุนั้นรู้ว่า สงฆ์ทำกรรมโดยไม่ชอบธรรม จึงขอประพฤติวุฏฐานวิธีใหม่โดยกรรมชอบธรรม และสงฆ์ก็ทำกรรมใหม่ โดยชอบธรรมในทุกขั้นตอน ภิกษุนั้นย่อมหมดจดจากอาบัติสังฆาทิเสส

๔. สมถขันธกะ ตอนว่าด้วยวิธีระงับอธิกรณ์

คำว่า สมถะ? แปลว่า การระงับ การทำให้สงบ เป็นชื่อวิธีการระงับอธิกรณ์ ในสังคมสงฆ์เรียกโดยทั่วไปว่า อธิกรณสมถะ? แปลว่า ธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์ หรือวิธีการเพื่อระงับอธิกรณ์ (วิ.ป. ๘/๒๗๕/๒๑๐, วิ.อ. ๓/๓๔๐/๔๘๗)

๔.๑ สัมมุขาวินัย ว่าด้วยระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า

คำว่า ในที่พร้อมหน้า? คือพร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้าบุคคล พร้อมหน้าวัตถุ และพร้อมหน้าธรรม

คำว่า พร้อมหน้าสงฆ์? คือภิกษุเข้าร่วมประชุมครบองค์ประชุมตามที่กำหนด ไว้ในแต่ละกรณี

คำว่า พร้อมหน้าบุคคล? คือคู่กรณีหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นอยู่พร้อม หน้ากัน

คำว่า พร้อมหน้าวัตถุ? คือ ยกเรื่องที่เกิดนั้นขึ้นมาวินิจฉัย

คำว่า พร้อมหน้าธรรม? คือ วินิจฉัยถูกต้องโดยธรรมวินัย

พุทธานุญาตเกี่ยวกับสัมมุขาวินัย

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี พวกภิกษุ ฉัพพัคคีย์ลงตัชชนียกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปัพพาชนียกรรมบ้าง ปฏิสารณียกรรม บ้าง อุกเขปนียกรรมบ้างแก่ภิกษุทั้งหลายที่มิได้อยู่ต่อหน้า

พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ตัชชนียกรรมก็ดี ... อุกเขปนียกรรมก็ดี ภิกษุไม่พึงลงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้มิได้อยู่ต่อหน้า รูปใดลง ต้องอาบัติ ทุกกฏ?

สัมมุขาวินัยปฏิรูป

อธรรมวาทีบุคคลก็ดี อธรรมวาทีภิกษุมากรูปก็ดี อธรรมวาทีสงฆ์ก็ดี ยังธรรมวาทีบุคคล ธรรมวาทีภิกษุมากรูป หรือธรรมวาทีสงฆ์ให้ยินยอม ให้พินิจ ให้เพ่ง ให้ไคร่ครวญ ให้แสดงตามว่า นี่ธรรม นี่วินัย นี่สัตถุศาสน์ จงถือเอาข้อนี้ จงพอใจข้อนี้?

ถ้าอธิกรณ์ระงับอย่างนี้ ชื่อว่าระงับโดยไม่ชอบธรรม เป็นสัมมุขาวินัยปฏิรูป

สัมมุขาวินัยโดยชอบธรรม

ธรรมวาทีบุคคลก็ดี ธรรมวาทีภิกษุมากรูปก็ดี ธรรมวาทีสงฆ์ก็ดี ยังอธรรม วาทีบุคคล อธรรมมวาทีภิกษุมากรูป หรืออธรรมวาทีสงฆ์ให้ยินยอม ให้พินิจ ให้เพ่ง ให้ไคร่ครวญ ให้แสดงตามว่า นี่ธรรม นี่วินัย นี่สัตถุศาสน์ จงถือ เอาข้อนี้ จงพอใจข้อนี้?

ถ้าอธิกรณ์ระงับอย่างนี้ ชื่อว่าระงับโดยชอบธรรม เป็นสัมมุขาวินัย

๔.๒ สติวินัย ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยประกาศสมมติให้ว่าเป็นผู้มี สติสมบูรณ์

คำว่า สติวินัย? คือ วิธีระงับอธิกรณ์โดยเอาสติขึ้นเป็นหลัก ในกรณีที่มีผู้โจท พระอรหันต์ด้วยสีลวิบัติ สงฆ์จะสวดประกาศสมมติให้แก่ผู้เป็นพระอรหันต์นั้นว่า ท่าน ผู้นี้มีสติสมบูรณ์? เป็นการบอกให้รู้ว่าใครจะโจทพระอรหันต์ด้วยอาบัติไม่ได้

พุทธานุญาตเกี่ยวกับสติวินัย

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ พระเมตติยะ และพระภุมมชกะใส่ความท่านพระทัพพมัลลบุตรด้วยสีลวิบัติที่ไม่มีมูล คือกล่าวหาว่าท่านเสพเมถุนกับภิกษุณีเมตติยา พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง จึงตรัสว่า สงฆ์ จงให้สติวินัยแก่ทัพพมัลลบุตรผู้ถึงความไพบูลย์แห่งสติแล้ว? จากนั้น พระพุทธองค์ ตรัสวิธีการให้สติวินัยด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา

การให้สติวินัยที่ชอบธรรม ๕ อย่าง

๑. ภิกษุเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ต้องอาบัติ

๒. ผู้อื่นโจทภิกษุนั้น

๓. ภิกษุนั้นขอ

๔. สงฆ์ให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น

๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรมให้

๔.๓ อมูฬหวินัย ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้ว่าต้องอาบัติในขณะเป็นบ้า

คำว่า อมูฬหวินัย? คือ วิธีระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์แก่ภิกษุที่หายเป็น บ้าแล้ว ในกรณีที่มีผู้โจทภิกษุนั้นด้วยอาบัติที่ต้องในขณะเป็นบ้า สงฆ์จะสวดประกาศ สมมติเพื่อไม่ให้ใคร ๆ โจทเธอด้วยอาบัติ

พุทธานุญาตเกี่ยวกับอมูฬหวินัย

พระคัคคะวิกลจริต ประพฤติละเมิดสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอาจิณมากมาย ต่อมาเมื่อเธอหายวิกลจริต ได้ยอมผิดรับกับสงฆ์ว่า ผมวิกลจริต มีจิตแปรปรวน ได้ประพฤติละเมิดสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอาจิณมากมาย ทั้งทางกายและวาจา ผมระลึกอาบัตินั้นไม่ได้ ผมหลงได้ทำสิ่งนี้แล้ว?

แม้จะยอมรับผิดอย่างนี้ พวกภิกษุก็ยังโจทพระคัคคะด้วยอาบัติที่ต้องในขณะวิกลจริต พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่องจึงตรัสว่า สงฆ์จงให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุ คัคคะผู้หายวิกลจริตแล้ว? จากนั้นพระพุทธองค์ตรัสวิธีการให้อมูฬหวินัยด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา

อมูฬหวินัยที่ไม่ชอบธรรม

สงฆ์ หรือภิกษุมากรูป(คณะ) หรือภิกษุรูปเดียว(บุคคล)โจท ต่อจากนั้น สงฆ์ ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งใน ๓ รูป คือ ภิกษุผู้ไม่วิกลจริต ต้องอาบัติแต่ระลึกไม่ได้ ๑ ภิกษุผู้ไม่วิกลจริตต้องอาบัติ ระลึกอาบัติได้ แต่กล่าวว่าระลึกได้เหมือนความฝัน ๑ ภิกษุผู้วิกลจริตต้องอาบัติ หายวิกลจริตแล้ว แต่ยังทำเป็นวิกลจริต ไม่ยอมรับอาบัติ ๑

การให้อมูฬวินัยอย่างนี้ ไม่ชอบธรรม

อมูฬหวินัยที่ชอบธรรม

สงฆ์ หรือภิกษุมากรูป(คณะ) หรือภิกษุรูปเดียว(บุคคล)โจท ต่อจากนั้น สงฆ์ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งใน ๓ รูป คือ ภิกษุผู้วิกลจริต ต้องอาบัติ ยอมรับ ว่าต้องอาบัติแต่ระลึกไม่ได้ ๑ ภิกษุผู้วิกลจริตต้องอาบัติ แต่ระลึกอาบัติไม่ได้ จึง กล่าวว่าระลึกได้เหมือนความฝัน ๑ ภิกษุผู้วิกลจริตต้องอาบัติ ยังวิกลจริตอยู่ จึงไม่ยอมรับอาบัติ ๑

การให้อมูฬวินัยอย่างนี้ ชอบธรรม

๔.๔ ปฏิญญาตกรณะ ว่าด้วยระงับอธิกรณ์ตามคำรับของจำเลย

คำว่า ปฏิญญาตกรณะ? คือ วิธีระงับอธิกรณ์โดยปรับอาบัติตามคำรับสารภาพของจำเลย การแสดงอาบัติก็ถือว่าเป็นปฏิญญาตกรณะเช่นเดียวกัน

พุทธานุญาตเกี่ยวกับปฏิญญาตกรณะ

พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไม่ลงโทษภิกษุทั้งหลายตามปฏิญญา พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง จึงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงลงโทษภิกษุทั้งหลาย โดยไม่ได้ปฏิญญา คือ ลงตัชชนียกรรม ... อุกเขปนียกรรมบ้างรูปใดลง ต้องอาบัติทุกกฏ?

ปฏิญญาตกรณะที่ไม่ชอบธรรม

สงฆ์ หรือภิกษุมากรูป หรือภิกษุรูปเดียวโจท ต่อจากนั้น สงฆ์ปรับอาบัติภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกด้วยอาบัติอื่น ปรับอาบัติภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสด้วย อาบัติอื่น ... ปรับภิกษุผู้ต้องอาบัติทุพภาสิตด้วยอาบัติอื่น

การปรับอาบัติอย่างนี้ ชื่อว่าปฏิญญาตกรณะที่ไม่ชอบธรรม

ปฏิญญาตกรณะที่ชอบธรรม

สงฆ์ ภิกษุมากรูป หรือภิกษุรูปเดียวโจท ต่อจากนั้น สงฆ์ปรับอาบัติภิกษุ ผู้ต้องอาบัติปาราชิกด้วยอาบัติปาราชิก ปรับอาบัติภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสด้วย อาบัติสังฆาทิเสส ... ปรับภิกษุผู้ต้องอาบัติทุพภาสิตด้วยอาบัติทุพภาสิตตามที่เธอรับสารภาพ

การปรับอาบัติอย่างนี้ ชื่อว่าปฏิญญาตกรณะที่ชอบธรรม

๔.๕ เยภุยยสิกา ว่าด้วยระงับอธิกรณ์ตามเสียงข้างมาก

คำว่า เยภุยยสิกา? คือ วิธีระงับอธิกรณ์โดยตัดสินตามเสียงข้างมาก สงฆ์จะใช้วิธีการนี้ในกรณีที่บุคคลหลายฝ่ายมีความเห็นไม่ตรงกัน

พุทธานุญาตเกี่ยวกับเยภุยยสิกา

สมัยนั้น พวกภิกษุกำลังพิจารณาอธิกรณ์ เกิดความบาดหมาง ทะเลาะวิวาท กันในท่ามกลางสงฆ์ กล่าวทิ่มแทงด้วยหอกคือปาก ไม่อาจระงับอธิกรณ์ได้ พระผู้มี พระภาคทรงทราบเรื่อง จึงตรัสอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ที่เกิดความเห็นไม่ตรงกัน อย่างนี้ด้วย เยภุยยสิกา? โดยการจับสลากตัดสินกันในเบื้องต้น ให้แต่งตั้งภิกษุผู้ เป็นประธานในการจับสลากที่เที่ยงธรรม ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา

การจับสลากที่ไม่ชอบธรรม

๑. อธิกรณ์เป็นเรื่องเล็กน้อย

๒. ไม่ลุกลามไปไกล

๓. ภิกษุพวกนั้นระลึกไม่ได้เอง และพวกอื่นก็ให้ระลึกไม่ได้

๔. รู้ว่า อธรรมวาทีมากกว่า

๕. รู้ว่า ไฉนอธรรมวาทีพึงมีมากกว่า

๖. รู้ว่า สงฆ์จักแตกกัน

๗. รู้ว่า ไฉนสงฆ์พึงแตกกัน

๘. อธรรมวาทีภิกษุจับโดยไม่ชอบธรรม

๙. อธรรมวาทีภิกษุแบ่งพวกกันจับ

๑๐. ไม่จับตามความเห็น

การจับสลากอย่างนี้ ไม่ชอบธรรม ส่วนการจับสลากตรงข้ามจากนี้ ชอบธรรม

๔.๖ ตัสสปาปิยสิกา ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยการลงโทษแก่ผู้ทำผิด

คำว่า ตัสสปาปิยสิกา? คือ วิธีระงับอธิกรณ์โดยตัดสินลงโทษแก่ผู้กระทำผิดเมื่อสงฆ์พิจารณาตามหลักฐานพยานแล้วเห็นว่ามีความผิดจริง แม้เธอจะไม่รับสารภาพ

พุทธานุญาตเกี่ยวกับตัสสปาปิยสิกา

สมัยนั้น พระอุปวาฬะถูกซักถามถึงอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ ปฏิเสธแล้วรับ รับแล้วปฏิเสธ เอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเกลื่อนอีกเรื่องหนึ่ง กล่าวเท็จทั้งที่รู้ พระผู้มี พระภาคทรงทราบเรื่องจึงตรัสว่า สงฆ์จงลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุอุปวาฬะ? ต่อจากนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสวิธีลงตัสสปาปิยสิกากรรมด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา

ตัสสปาปิยสิกาที่ชอบธรรม

๑. ภิกษุเป็นผู้ไม่สะอาด

๒. เป็นอลัชชี

๓. เป็นผู้ถูกโจท

๔. สงฆ์เป็นผู้ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุนั้น

๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงโดยชอบธรรม

นอจากนี้ ตัสสปาปิยสิกายังมีองค์ที่เรียกว่า อธัมมกัมมทวาทสกะ ธัมม กัมมทวาทสกะ อากังขมานฉักกะ? เป็นต้นซึ่งเป็นสาเหตุให้กรรมไม่ชอบธรรมและชอบธรรม เหมือนกับตัชชนียกรรมเป็นต้นดังที่กล่าวมาแล้ว

๔.๗ ติณวัตถารกะ ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยการประนีประนอม

คำว่า ติณวัตถารกะ? คือ วิธีระงับอธิกรณ์โดยการที่ทั้ง ๒ ฝ่ายประนีประนอมกัน เปรียบเหมือนเอาหญ้ากลบไว้ ไม่ต้องชำระสะสางความ วิธีนี้ใช้ระงับอธิกรณ์ที่ยุ่งยาก เช่น กรณีพิพาทกันของภิกษุชาวกรุงโกสัมพี (กงฺขา.ฏีกา ๔๗๐)

พุทธานุญาตเกี่ยวกับติณวัตถารกะ

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายบาดหมาง ทะเลาะวิวาทกัน ประพฤติละเมิดสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอาจิณมากมาย ความบาดหมางกันนั้นทำท่าจะลุกลามใหญ่โต พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง จึงตรัสว่า เราอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์เห็นปานนี้ด้วย ติณวัตถารกะ?

ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ตรัสวิธีการระงับอธิกรณ์ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ภิกษุทุกรูปเข้าร่วมประชุมในที่แห่งเดียวกัน

๒. ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจาว่า จะระงับอธิกรณ์นี้ด้วยติณวัตถารกะ เว้นอาบัติมีโทษหยาบและอาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์?

ต่อจากนั้น พวกภิกษุที่เข้าร่วมประชุมทั้งหมด แบ่งเป็น ๓ ฝ่าย ภิกษุผู้ฉลาด สามารถประกาศให้ฝ่ายของตนทราบดังนี้

๑. ในฝ่ายหนึ่ง ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้ภิกษุฝ่ายของตนทราบ ด้วยญัตติกรรมวาจาว่า จะแสดงอาบัติของฝ่ายตนทั้งหมดในท่ามกลางสงฆ์ด้วยติณวัตถารกะ เว้นอาบัติมีโทษหยาบและอาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์?

๒. ในอีกฝ่ายหนึ่ง ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้ภิกษุฝ่ายของตนทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา มีเนื้อหาเช่นเดียวกันกับฝ่ายแรก เพื่อขอความเห็นชอบจากสงฆ์

๓. ในอีกฝ่ายหนึ่ง ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้ภิกษุฝ่ายของตนทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา มีเนื้อหาเช่นเดียวกันกับสองฝ่ายนั้น เพื่อ ขอความเห็นชอบจากสงฆ์

๘. อธิกรณะ – ๙. อธิกรณวูปสมนสมถะ ว่าด้วยอธิกรณ์ มูลเหตุ และความสงบระงับอธิกรณ์

อธิกรณ์ มี ๔ ประการ คือ

๑. วิวาทาธิกรณ์ การทะเลาะวิวาททุ่มเถียงกัน

๒. อนุวาทาธิกรณ์ การกล่าวหากัน

๓. อาปัตตาธิกรณ์ เรื่องการต้องอาบัติ

๔. กิจจาธิกรณ์ กิจธุระของสงฆ์

๑. วิวาทาธิกรณ์

วิวาทาธิกรณ์? คือ การเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัยว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นอธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นสิ่งมิใช่วินัย นี้พระตถาคตตรัสไว้ นี้พระตถาคตไม่ได้ ตรัสไว้เป็นต้น การเถียงกันเกี่ยวกับเรื่องอื่นนอกจากนี้ ไม่ใช่วิวาทาธิกรณ์

มูลเหตุแห่งวิวาทาธิกรณ์

มูลเหตุแห่งวิวาทาธิกรณ์ มี ๓ หมวด คือ

๑. อนุวาทมูล ๖ ได้แก่ (๑) ความมักโกรธ (๒) ผูกโกรธ (๓) ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา (๔) ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงใน พระธรรม (๕) ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระสงฆ์ (๖) ไม่ทำสิกขาให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุ ย่อมก่อความทะเลาะวิวาทขึ้นในสงฆ์

๒. อกุศลมูล ๓ ได้แก่ (๑) โลภะ (๒) โทสะ (๓) โมหะ คือ ภิกษุมีจิต โลภ โกรธ หลง วิวาทกันว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นอธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นสิ่งมิใช่วินัย?เป็นต้น

๓. กุศลมูล ๓ ได้แก่ (๑) อโลภะ (๒) อโทสะ (๓) อโมหะคือ ภิกษุมีจิตไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงวิวาทกันว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นอธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นสิ่งมิใช่วินัย? เป็นต้น

วิธีระงับวิวาทาธิกรณ์

วิวาทาธิกรณ์ระงับด้วยสัมมุขาวินัย และเยภุยยสิกา

๒. อนุวาทาธิกรณ์

อนุวาทาธิกรณ์? คือ เรื่องการกล่าวหา ใส่ความ โจทกันด้วยสีลวิบัติ อาจาร วิบัติ ทิฏฐิวิบัติ หรืออาชีววิบัติ การโจทกันด้วยเรื่องอื่นนอกจากนี้ ไม่ใช่อนุวาทาธิกรณ์

มูลเหตุแห่งอนุวาทาธิกรณ์

มูลเหตุแห่งอนุวาทาธิกรณ์ มี ๕ หมวด คือ

๑. วิวาทมูล ๖ ได้แก่ (๑) ความมักโกรธ (๒) ผูกโกรธ (๓) ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา (๔) ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระธรรม (๕) ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระสงฆ์ (๖) ไม่ทำสิกขาให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุย่อมโจทกันในสงฆ์

๒. อกุศลมูล ๓ ได้แก่ (๑) โลภะ (๒) โทสะ (๓) โมหะ คือ ภิกษุมีจิต โลภ โกรธ หลง โจทกันด้วยสีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ หรือ อาชีววิบัติ

๓. กุศลมูล ๓ ได้แก่ (๑) อโลภะ (๒) อโทสะ (๓) อโมหะ คือ ภิกษุมีจิตไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงโจทกันด้วยสีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ หรืออาชีววิบัติ

๔. กาย คือ ภิกษุโจทกันว่า ท่านผู้นี้มีผิวพรรณน่ารังเกียจ ไม่น่าดู มีรูปร่างเล็ก มีอาพาธมาก? เป็นต้น

๕. วาจา คือ ภิกษุโจทกันว่า ท่านผู้นี้พูดไม่ดี พูดไม่ชัด พูดระราน?

วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์

อนุวาทาธิกรณ์ระงับด้วยสัมมุขาวินัย สติวินัย อมูฬหวินัย และตัสสปาปิยสิกา

๓. อาปัตตาธิกรณ์

อาปัตตาธิกรณ์? คือ เรื่องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ตัวให้พ้นจาก อาบัติ อาบัติทั้ง ๕ กอง ชื่ออาปัตตาธิกรณ์ อาบัติทั้ง ๗ กอง ชื่ออาปัตตาธิกรณ์ อาบัติอื่นนอกจากนี้ คือ โสดาบัติ และสมาบัติ ไม่ใช่อาปัตตาธิกรณ์

มูลเหตุแห่งอาปัตตาธิกรณ์

มูลเหตุแห่งอาปัตตาธิกรณ์ คือ สมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ อย่าง ได้แก่

๑. กาย ไม่ใช่วาจา ไม่ใช่จิต ๒. วาจา ไม่ใช่กาย ไม่ใช่จิต

๓. กายกับวาจา ไม่ใช่จิต ๔. กายกับจิต ไม่ใช่วาจา

๕. วาจากับจิต ไม่ใช่กาย ๖. กาย วาจาและจิต

วิธีระงับอาปัตตาธิกรณ์

อาปัตตาธิกรณ์ระงับด้วยสัมมุขาวินัย ปฏิญญาตกรณะและติณวัตถารกะ

๔. กิจจาธิกรณ์

กิจจาธิกรณ์? คือ กิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ จัดเป็นอปโลกนกรรมบ้าง ญัตติกรรมบ้าง ญัตติทุติยกรรมบ้าง ญัตติจตุตถกรรมบ้าง กิจอื่นนอกจากนี้ เช่น กิจที่จะต้องทำแก่พระอุปัชฌาย์ กิจที่จะต้องทำแก่อาจารย์ ไม่ใช่กิจจาธิกรณ์

สงฆ์นั่นแหละเป็นมูลแห่งกิจจาธิกรณ์ และกิจจาธิกรณ์ระงับด้วยสัมมุขาวินัย

ประเด็นที่น่าศึกษาในอธิกรณ์ ๔

๑. วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ และกิจจาธิกรณ์ เป็นทั้งกุศล อกุศล และอัพยากฤต

ภิกษุมีจิตประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ วิวาทกันว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็น อธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นอวินัย? เป็นต้น ชื่อว่า วิวาทาธิกรณ์ที่เป็นกุศล

ภิกษุมีจิตประกอบด้วยโลภะ โทสะ โมหะ วิวาทกันเพราะเรื่องดังกล่าว ชื่อว่า วิวาทาธิกรณ์ที่เป็นอกุศล

ภิกษุมีจิตเป็นอัพยากฤต วิวาทกันเพราะเรื่องดังกล่าว ชื่อว่า วิวาทาธิกรณ์ที่ เป็นอัพยากฤต

ภิกษุมีจิตประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ โจทกันด้วยสีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ หรืออาชีววิบัติ ชื่อว่า อนุวาทาธิกรณ์ที่เป็นกุศล

ภิกษุมีจิตประกอบด้วยโลภะ โทสะ โมหะ โจทกันด้วยสีลวิบัติเป็นต้น ชื่อว่า อนุวาทาธิกรณ์ที่เป็นอกุศล

ภิกษุมีจิตเป็นอัพยากฤต โจทกันด้วยสีลวิบัติเป็นต้น ชื่อว่า อนุวาทาธิกรณ์ที่ เป็นอัพยากฤต

สงฆ์มีจิตประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ ทำกรรมมีอปโลกนกรรมเป็นต้นใด นี้ชื่อว่า กิจจาธิกรณ์ที่เป็นกุศล

สงฆ์มีจิตประกอบด้วยโลภะ โทสะ โมหะ ทำกรรมมีอปโลกนกรรมเป็นต้นใด นี้ชื่อว่า กิจจาธิกรณ์ที่เป็นอกุศล

สงฆ์มีจิตเป็นอัพยากฤต ทำอปโลกนกรรมเป็นต้นใด นี้ชื่อว่า กิจจาธิกรณ์เป็น อัพยากฤต

๒. อาปัตตาธิกรณเป็นเฉพาะอกุศล และอัพยากฤต ไม่เป็นกุศล

ภิกษุรู้อยู่ เข้าใจอยู่ จงใจฝ่าฝืนล่วงละเมิดอาบัติใด นี้ชื่อว่า อาปัตตาธิกรณ์ที่ เป็นอกุศล

ภิกษุไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่จงใจ ไม่ฝ่าฝืนล่วงละเมิดอาบัติใด นี้ชื่อว่า อาปัตตาธิกรณ์ ที่เป็นอัพยากฤต

สรุปว่าพระวินัยปิฎก คือ จูฬวรรค ภาค ๑ นี้ มีเนื้อประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ๔ ตอน คือ

๑. กัมมขันธกะ ตอนว่าด้วยนิคคหกรรม(การลงโทษ)

๒. ปาริวาสิกขันธกะ ตอนว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับปริวาส

๓. สมุจจยขันธกะ ตอนว่าด้วยประมวลวิธีออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

๔. สมถขันธกะ ตอนว่าด้วยวิธีระงับอธิกรณ์